

Десанка Максимовић

ИЗА ШТИТА ПОЕЗИЈЕ

Задужбина „Десанка Максимовић“
Народна библиотека Србије

Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије

УРЕДНИК
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

*Штампање књиге помоћи финансијским средствима
Министарство културе Републике Србије и град Ваљево
поводом 125 година рођења Десанке Максимовић и
30 година рада Задужбине „Десанка Максимовић”.*

Десанка
Максимовић

ИЗА ШТИТА
ПОЕЗИЈЕ

*Изабране ђесме ђоводом
125 ђодина рођења и 30 ђодина рада
Задужбине „Десанка Максимовић”*

ПРИРЕДИЛА
СВЕТЛАНА ШЕАТОВИЋ

Београд
2023.

МОЛБА МЛАДОСТИ

О, младости, младости,
да брзо одлазиш, људи кажу.
Али ја те нећу никад пустити.
Око срца свога поставићу стражу
једног бола и једне радости;
око врата свог засадићу високе
борове, и бршљане, и павити;
ветрове и реке широке
бујицом ћу навити
свуд око нашега брега;
а видик у круг ћу завити
цичком и сметом снега.

О, младости, немој од мене отићи:
нико неће моћи у твојој сузи
бити оволико лудо луд,
ни овако суморан у твојој радости.
О, младости, младости,
ни у чијем срцу неће твоја жуд
у оволико сунце порасти;
нико неће оволико чистих
имати грехова ни страсти.

О, младости, младости,
да собом односиш, људи кажу,
своје болове и своје радости.
Али ја те нећу никад пустити.

Око срца свога поставићу стражу
једне љубави што мене волеће;
у врту своме засадићу пролеће;
све мирисе слатке заробићу
што брегом нихају лети;
сва сунца, све звезде задобићу
на небу да нашем румене;
па нећеш ни моћи, ни хтети
никад отићи од мене.

О, тешке, суморне радости,
о, слатки, луди болови
моје младости,
немојте отићи од мене!
Јер живеће тада долови,
мириси, људи и звезде румене;
а ја скамењена седећу на свом вису
и биће ми свеједно: да ли су или нису
у мени некад горели
твоји болови и твоје радости,
о, младости.

ПРЕДОСЕЋАЊЕ

Познала сам те кад снег се топи,
топи, и дува ветар млак.
Близина пролећа душу ми опи,
опи, па жудно удисах зрак.
С нежношћу гледах стопа ти траг,
траг по снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг,
драг у животу целом.

Познала сам те у звонак дан,
дан пијан, свеж и мек.
Чињаше ми се већ давно знан,
знан кад те познадох тек.
С нежношћу гледах стопа ти траг,
траг на снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг,
драг у животу целом.

Познала сам те кад копни лед,
лед, док се буди пролетњи дах;
кад дан је час румен, час сетан, блед,
кад сретно је и тужно у исти мах.
С нежношћу гледах стопа ти траг,
траг по снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг,
драг у животу целом.

СТРЕПЊА

Не, немој ми прићи! Хоћу издалека
да волим и желим ока твоја два.
Јер срећа је лепа само док се чека,
док од себе само наговештај да.

Не, немој ми прићи! Има више дражи
ова слатка стрепња, чекање и стра'.
Све је много лепше донде док се тражи,
о чему се само тек по слутњи зна.

Не, немој ми прићи! Нашто то, и чему?
Издајека само све кô звезда сја;
издалека само дивимо се свему.
Не, нек ми не приђу ока твоја два.

ЧЕЖЊА

Сањам да ћеш доћи:

јер миришу ноћи, а дрвеће листа,
и ново се цвеће сваког јутра роди;
јер осмеси љупки играју по води,
и пролетњим небом што од среће блиста;

јер пуне тополе, и као да хоће
к небу, пуне топле, набујале жуди;
јер у души биља љубав већ се буди,
и мирисним снегом осуло се воће;

јер због тебе чежње у ваздуху плове;
сву природу Господ за твој дочек кити.
Цвеће, воде, магле, јабланови вити,
све околу мене чека те и зове.

Дођи! Снови моји у густоме роју
теби лете. Дођи, без тебе се пати!
Дођи! Све крај мене осмех ће ти дати
и у свему чежњу опазитићеш моју.

ПО РАСТАНКУ

I

Реци ми сад, када већ прошло све је:
часи болни и дани драги, лепи;
кад нови бол се старом болу смеје;
од речи твојих кад душа не стрепи, –
 реци, да л' те је моја
 туга болела
 некад, кад сам те много,
 много волела?

Реци ми сад, кад ме не волиш више:
кад ти се прошлој руга нова срећа;
и кад се дана који некад бише
душа ти само кад ме видиш сећа, –
 реци, да л' те је моја
 радост болела
 једном, кад нисам више
 тебе волела?

II

Некад сам била добра и млада
и поверљива и пуна нада,
некада пре;
ти си ми тада рећи мого
бескрајно много, о како много
са реч и две.

Спокојни били су дани моји,
а ти си срцу ми први који
беше драг,
па иза свега што си ми рекô,
каткад сурово, каткада меко,
остао је траг.

Сад срце моје бије тише:
већ мање волим, а знам више
него пре;
већ сад ми не би рећи могô
онако доста, онако много
са реч и две.

И кад би данас пришао мени
и хтео речи давно речени'
будити драж,
у срцу моме шаптао би неко:
да све што си ми икада рекô,
била је лаж.

III

О, кад би знао ти како је мени
што нећу више смети
ни у пролеће, кад трава зелени,
ни када цвета лети,
доћи ти сутоном, док туга расте.

О, кад би знао ти како је души
кад задње дрвеће мре
и задње лишће жалосно певуши,
што неће моћи као пре
рећи ти своје јесење плашње.

О, кад би знао ти шта срце скрива
кад око залуд тражи.
О, кад би знао ти како једнолик бива,
без боје и без дражи,
сваки дан када те видела нисам.

ПОКОШЕНА ЛИВАДА

Ливада крај реке сања.
Зрикавци тужно зричу.
Помрлих трава душе
још лебде врх откоса
што се лагано суше.
О, ви не знате тужну
о смрти трава причу.
Зрикавци тужно зричу.

Јутрос дођоше неки
дивови као храшће
у домовину трава;
и мртво паде безброј
љупких, шарених глава;
и безброј нежних тела
зденуше у плашће
дивови као храшће.

Свега девојка једна
златног, округлог ока
и трепавица бели'
лепрша на ливади
и рањеницима дели
мирисне осмехе чедне,
уместо црвена сока,
девојка златног ока.

Сутра опет у зору
доћи ће дивови они,
и страшне сурове виле
зденуће у сена многа
мирисне главе миле.
Лежаће у једном гробу
толики милиони.
Доћи ће дивови они.

Тужно зрикавци зричу,
чује се до облака;
вечера целог жале
зелен-коњици своје
лепе витезе пале.
Плачу над гробовима
мртвих, драгих јунака,
чује се до облака.

ЗМИЈА

Испод сухога откоса
измилела змија.
Око ње пуста ливада,
један цвет;
над њом два-три облака,
тица лет.
Сунце сија.

Далеком путањом песма,
ко зна чија.
Усамљен шум се заплео
у траву.
Она слуша; у зрак будно
дигла главу.
Сунце сија.

Ту су јој убили мајку
оштрицом косе;
и њу ће, кад једном измили
из шевара.
Иструнуће одећа њена
пуна шара,
прелива росе.

И у вечности после никад више
сунчати се неће иста змија,
нит истих тица минуће лет;
никада више исти цвет
неће нићи.
Сунце сија.

ПОЋИМО У ШУМЕ

Поћимо у шуме,
ноћас сам рада
да гледам како јесен бела
цвета и пада
на равни пут.
Поћимо у шуме,
из свију врела
гледа по један месец жут.

Поћимо у старе
искусне шуме;
ноћас се храшћа уморне гране
спокојно сломиле.
Поћимо у шуме,
на све стране
тужно миришу
пролећа увелих гомиле.

Поћимо кроз болни
осмех честа;
ноћас су букве витке и беле,
и сенке бреста
тихо се плаве.
Поћимо у шуме,
уз пут ће јеле
држати небо врх наше главе.

Пођимо у шуме,
ноћас ће траком
свију се река сребро осути.
Пођимо у шуме,
под звездом сваком
сањају мирно листови жути
стазом и мостом, брдом и долом.
Пођимо у шуме,
ноћас бих хтела
да ме се увек сетиш с болом.

ПРОЛЕТЊЕ ПЕСМЕ

II

Осећам вечерас, док посматрам ласте
и пупољке ране,
како срце моје полагано расте
кô видик у лепе, насмејане дане:

како с младим биљем постаје све веће
и лако кô крило,
и како му цело једно небо среће
и пакао бола не би доста било;

како чезне за свим што би живот могô
лепог да му даде,
и да му ничега не би било много:
тако су велике чежње му и наде.

Осећам да досад све је било шала
мога срца врела;
да још ником нисам љубав своју дала
колику бих могла и колику хтела;

Да има у мени цела нежна плима
речи неречени',
да бих срце могла поклањати свима
и да опет много остане га мени.

НА БУРИ

Сву вечер на пустом брегу
неко стоји.

Пусти ме, мајко, да видим
да ли је човек или бор.

Пусти ме да видим ко то
сву вечер гледа
у наш бели, скромни двор.

Пусти ме, мајко, неће ме
уморити ход:

брег је близу нам дома.

О, ја осећам да ми је род
тај човек или бор
што сву вечер близу грома
стоји и гледа у наш двор.

Видиш ли, облак црн,
огроман, злокобан брод,
над њим плови
и смрт носи?

О, мајко, иди, ти га бар зови,
нека се склони у наш дом
тај човек или бор
што сву вечер стоји и гледа
у наш бели скромни двор.

На пустом брду он је сам,
као дете кад руке скрсти
над болом неким први пут.

Пусти ме да танки моји прсти
мета буду бурама злим.
Пусти ме, пусти, добра мајко,
тако је потмуо
и зао облак
што витла над њим.

НАД ЖИВОТОМ

I

Осећам, полудећу пролећа овога
због неке далеке лепоте.

Смејем се,
а све ми је као да суза нека
огромна у мени сија,
и као да туга тешка
кроз мене протиче.
Смејем се,
а све као да ме се душа чија
горко дотиче.

II

Осећам, полудећу пролећа овога
због неке далеке лепоте
под небом рођеног бола,
и занесена лутаћу
испод звезданих кола.

И ма где била, увек ћу
бити на високом брегу
испод самога свода.
И ма шта гледала, видећу
на водама сенку брода.

И када лета буду
и узри на њивама клас,
чиниће ми се да чујем
злослутница раних
благо растужен глас.

И ма сунце сијало,
ја ћу чути шапате
младе априлске кише.
О, полудећу, полудећу
и нећу никада више
из пролећа овога побећи,
и вечно ћу о њему снити.

Ни опазити нећу
живот што тек ми нагли:
а прошлости за мном стаза,
као змија,
у мален котур ће се свити
и нестати у магли.

III

И осећам, остаћу жедна
ове далеке лепоте;

и враћаћу се на овај свет
у доба кад злослутнице
једнолико јадају;
у доба кад цвета цвет
зеленог кукурека,
и младе кише падају
у смех сребрних река.

И заплакаћу кад спазим
облака белог галије
небом занихан ход.
И биће ми све жалије
кад реком широком mine брод,
и однекуд рупце беле занишу,
занишу у поздрав рупце беле
далеки дани који ми беху
по болу и смеху
на земљи род.

НАША ТАЈНА

О теби нећу говорити људима.
Нећу им рећи да ли си ми само
познаник био или пријатељ драг;
ни какав је, ни да ли је
у нашим сновима и жудима
дана ових остао траг.

Нећу им рећи да ли из осаме,
жеђи, умора, ни да ли је икада
ма које од нас друго волело;
нити срце наше
да ли нас је ради нас
или ради других
кадгод болело.

Нећу им рећи какав је склад
очи наше често спајао
у сазвежђе жедно;
ни да ли сам ја или си ти био рад
да тако буде –
или нам је било свеједно.

Нећу им рећи да ли је живот
или од смрти страх
спајао наше руке;
ни да ли звуке
смеха волели смо више
од шума суза.

Нећу им рећи ни један слог једини,
шта је могло, ни да ли је могло нешто,
да уплете и сједини
душе наше кроз читав век;
ни да ли је отров или лек
ово што је дошло
ономе што је било.

Никоме нећу рећи каква се
због тебе песма догађа
у мени вечито:
да ли опија топло
као шуме наше с пролећа;
или тиха и тужна
ћути у мени речито.
О, никоме нећу рећи
да ли се радосна или болећа
песма догађа у мени.

Ја више волим да прећутане
одемо она и ја
тамо где истом светлошћу сја
и зора и ноћ и дан;
тамо где су подједнако топле
и срећа и бол жива;
тамо где је од истог вечног ткива
и човек и његов сан.

МОЈА ПЕСМА

Болни, али зачудо драги мени су дани,
када опазим да људи су ми туђи,
неискреношћу зазидани од мене
као тврдом кулом,
те бежим у шуме и у душу биља
роним неким новим, у осамљености
рођеним чулом;

када радије од пријатељске шаке,
милујем дрвета каквога нежни,
румени прут;
и бежећи са топлог, сестринског крила,
да ми је да магле далеке лагани
дохватим скут.

Дани кад жиже истина ми се чине
варљиви пламичци из бајке што маме
са правих стаза;
а верујем страсно у оно што какав шум
скривених у ноћи грана једино
тек мени каза;

када не разумем ни себе; а жудно
као врачау у загонетни гледам
природе длан;
кад осетим да живот у дну није леп
и страсно сва се уживим у какав
пролазни сан.

ЛИРСКА ПРОТИВУРЕЧНОСТ

Ја ипак волим јесен
и живе кишне нити,
јер у њих уткам наду да ћу још једном пити
с пролећа мирис глога
и чути два, три слога
шумског песника неког;

и скоро мрзим дане
када настану лепи,
јер их загорчам плашњом душе што болно стрепи:
да се не ближе магле,
кише откуд не нагле,
ил' иде суморан дан.

Ја скоро волим часе
горчином наливене,
јер знам: да данас-сутра опет мора до мене
доћи радости чета,
као што топла лета
вечно иду за зимом;

а никад ведро нисам
кад дође радост нека,
јер знам: да данас-сутра поново бол ме чека,
да тако, све до смрти,
сваку ће радост стрти
ил' помутити бол.

ЈА И ЈА

О кад бих могла само једном ја
некуда иза брегова
побећи од себе.

Сасвим сама и ведра
пројурила бих кроз шуме,
разгрнула ливади недра.

У живот бих се загњурила,
сваком бих руку пружала.
Са страшћу бих се пожурила:

да видим у животу како је,
душа нечија ако је
за радост створена.

Јер од рођења са мном,
ма куд се макла,
идем ја вечно суморна.

А мени се увек допадало:
кад су тице кроз ноћ летеле,
кад је лишће тихо опадало;

кад су сенке у сен слетале,
кад ме људи нису волели,
кад су ствари души сметале.

Одувек је једна ја слутила
коби, сузе и болове,
и радости моје све помутила.

Одувек ме слатко злостављала:
ни у шуми, ни у љубави, ни у раду
ни часка ме није остављала.

Знам, умрећу и остарићу;
а њу увек младу,
увек жедну болова
на земљи оставићу.

НА КРАЈУ БИЋЕ ОПЕТ ЈЕДНО ИСТО

Кад помислим да ће као пене нестати
и хриди ове, где се јутрос моја туга
меша са горким мирисом пелена,
куда ћу минути ја као свила зрачна
само, испод плавих маслина и ловора зелена.

Кад помислим да је све ово што ме боли,
и вечно тако се чини, само сенка нестална;
и да ће и море ово, у звезду, и планину снежну
однети време као и човека,
и сузу његову земаљску и радост нежну:

Мирна бих и горка на песак овај легла
и вечито на њему остала,
не тражећи ничему на овој земљи лек.
На крају биће опет једно исто
све, ма чиме се испунио век.
И што бих, онда, чинила ма шта
да ми радост дође или туга престане,
када сам пролећа једног у мају постала
само зато да ме опет нестане.

ПРИЧА О ПЕСНИКУ

Судба моја јесте чудесна:
ја сам ловац срца свога рођеног.
Своје среће и болове лакоме
у слова сам оковала удесна
и редом их показујем свакоме.
Ја сам ловац срца свога рођеног,
као лаки на раскршћу врг
жећи свакој сама сам га поднела.
О, на општи, на шарени трг
ја сам срце своје однела.

Ја сам ловац срца свога рођеног,
кроз речи сам сејући га разне
успавати хтела своје ноћи несане,
испунити хтела своје зоре празне.
Ја сам хтела да ми туга пресане
говорећи гласно своју тугу.
Себе свима препричавајући
у душу сам хтела навратити
радости несталну дугу.

И знам, и на оној страни света,
у дан тај или ноћ или зору прву
кад све остало буде ми свеједно,
и тада биће све у мени жедно:

да звезди, да круници цвета,
да мрском маленом црву,
крај којих смрт ме буде пронела,
отворим срце, колико га будем
са обала живота понела.

ОПОМЕНА

Чуј, рећи ћу ти своју тајну:
не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Могу ми се учинити
дубоке и меке
очи неке
сасвим обичне.

Може ми се учинити
да тонем у звуке,
па ћу руке
сваком пружити.

Може ми се учинити
лепо и слатко
волети кратко,
за један дан.

Или могу ком рећи у томе
часу чудесно сјајну,
предрагу ми тајну:
колико те волим.

О, не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Учиниће ми се: негде у шуми
поново све моје сузе теку
кроз самоникле неке чесме.
Учиниће ми се: црн лептир један
по тешкој води крилом шара
што некад неко рећи ми не сме.

Учиниће ми се: негде кроз таму
неко пева, и горким цветом
крвавог срца у рану дира.
О, не остављај ме никад саму,
никад саму,
кад неко свира.

ТАКВА САМ ЈА

Одавно сам, суграђани честити,
измирења заставу белу
на срце своје побола.
Све ми је сад свеједно
и равно до мора;
сита сам и мржња и љубави
и ћутања и ромора.
За вашу борбу животну
ја немам својства.
А срце ми је, међутим, вечно жедно
свега онога чега је сито;
и умрло би ако би у дану
имало час спокојства.

Ни за срећу људску нисам ја створена,
јер не уем да живим
само од живљења;
јер ни за шта чега има
немам дивљења;
јер знам да не могу свој животни дуг
само сном измирити.
Па ипак, мада ми овде није удесно,
живота ја бих задржала круг,
јер боли мене ипак чудесно
што ће ме једном нестати.

Ни срца немам вашег, суграђани честити,
јер бескрајно волим некога
иза оних на видику атара.
За његов бих осмех једини
пошла преко вода и ватара,
преко урвина и брегова,
одавде на дан и ноћ хода;
па ипак његова
не бих могла бити,
нити ће љубав моја за њим
икад другога рода
до песама имати.

ЗЕЛЕНИ ВИТЕЗ

Драги, прошао је крај прозора витез зелени:
по врту су остале нечије зелене стопе.
Сада по шумама ходe чежњиво јелени,
и бела се гнезда са четинара топе.

Као зелени мехури лебди у зраку жбуње,
невидљива мириса роса обале мије.
Ломе се горски брзаци као огњене муње,
а долиנסке реке спу као зелене тропске змије.

Драги, ходи. Сјаћемо у сенци од пупољака
као под невином светлошћу онога света.
Мирисни дах даљина пићеш из мојих шака,
видећеш у очима мојим осмех првога цвета.

Драги, ходи, јер ко зна да ли бићемо своји
у јесен: душа ми као уклетa давно лута.
У први зелени дан срце моје освоји,
нек буде уза те и кад јесења вечер жута
на мој спусти се кров.

СУДБА

У пролеће, у пролеће кад врбе зелене
и поток тече плавим небом умивен,
у цветовима кад миришу магле.
У пролеће, у пролеће руже увеле
заволех мирис скривен.

У мају, над срцем кад су ми се нагле,
суђенице виле нису умеле
од лудости да ми га спасу.
У пролеће, у пролеће ја заволех
сенке у нечијем гласу.

У пролеће, у пролеће, тако је суђено,
срцу мом увек ће људи да се чуде
и жеђи му нико неће схватити.
О, жао ми је младића који ме волео буде
у пролеће, јер ће патити.

СРЕЋА

Не мерим више време на сате,
ни по сунчевом врелом ходу;
дан ми је кад његове се очи врате,
и ноћ кад поново од мене оду.

Не мерим срећу смехом, ни тиме
да ли је чезња моја од његове јача;
срећа је мени кад болно ћутим с њиме,
и кад нам срца бију ритмом плача.

Није ми жао што ће живота воде
однети и капљу мога живљења;
сад нека младост и све нека оде:
он је стао крај мене пун дивљења.

САМОЋА

Крај мене живе два тичија хора
и певају ми вас дан узастопце.
И, где год скут ми падне, буди попце,
и рука зрачну свилу шумом збора.

А у ноћ шуме гране младог бора,
све ми се чини, песмом истоветном
твојему гласу. Ипак нисам сретном:
самоћа ова прича ми да мора

тишина вечна слетети да истре
сласт, кад сам на твојем рамену сневала,
и ове часе кад је ноћевала
на срцу моме капља росе бистре.

ЗМИЈСКЕ ОЧИ

Кад затрепери жега на широком пању,
у његовој протрулилој полути
змија се шарени расплетоше колуту,
узнемирени слатко у свом спању.

И најпре белоушка боје голубије
пању низ зелено спусти се бедро.
Укочено сјаше њезино око ведро,
као да пре вечности неко уби је
и авет јој се јавља овим тлом.

И погледа с подсмехом и несвесним злом:
на тугу којом шумори усамљена бреза,
на горостасни понос старога храста,
на љубав којом бршљан уз стену сраста,
и стрепњу којом цвет шумски пред ветром преза.
Чињаше се, дух што доњим светом влада
и загробном мудрошћу мирно се руга
свему под сјајем сунчаног круга
и несталнога облакова хлада.
Потом у таму опет неку сплазну.

А мени би као да је велики дан судњи,
те промичу змије покрај наших жудњи
и срца нам се дотичу, за казну.

ПИСМА ИЗ ШУМЕ

I

Идем путем, и као девојка кудељу свилену,
свој вечерњи сан не прекидам прести.

Певају тице на младом храсту и клену;
и знам, свуда ћу само зрак и ветар срести.

И сенка ће само моја, огромна попут дива,
ходити са мном, верно ме пратити с пута тог,
у часу кад благо дан се у ноћ широку слива
и мирише на ливади свакој сена стог.

Живим сама: сном се опијам и самоћом,
спуштам срце своје до росног цвећа дањом,
и, пуно радости бистре, к небу га подижем ноћом
и гледам: месец ћути и иде својом путањом.

И усним често пред крај ноћи, у зоре доба,
да нисам жена, већ срце неке тице малене,
и кад се пренем, мириса шуме пуна ми соба
и небо се смеје златно, и гледа право у мене.

II

Пријатељу, путем покрај мога дома
путују ветри с истока западу, с југа северу,
спуштају се с неба земљи час сунце, час кише.
Пријатељу, опрости ми ову чедну неверу:
сад ветрове и шуме волим од свега више.

Како тужно пада сан на гора зеленило,
како је страшан ноћи изненадни настанак,
како невидљива тица тихо тад на грану слета,
како је слатко у тај час ићи на састанак
бору у долини, старом већ хиљаду лета.

А кад будем, као ластва на гнездо старо,
на срце твоје опет се доселила,
пријатељу, опрости ми, и не замери,
ако за тицом првом што нас буде веселила,
ако за ветром првим што се стазом намери
одем занета, у час кад ти се крај мене снева.

III

Већ све се више свако јутро хладно
стазама скупља магла љубичаста,
и у даљини лишће листопадно
злати се. Мој драги, овде јесен наста.

Као прст претње свуд по долинама
дижу се ћутљиве јеле и смрче;
лице је већ суморно небу, и нама;
кише су све старије; све грче

бива ми у души. Срце би да се врати
к теби, где увек је пролеће за ме.
Шаљем ти кап росе јесење с папрати
и закаснили цвет цикламе.

ДЕВОЈКО

Девојко, остави у сутон везиво
и танку пређу мириснога лана,
отвори корице те књиге, што ћуте
као на молитву склопљен длан до длана.

Једина ти ћеш кроз дана трајања,
кô сестри у очи, погледати у ме,
разумети давне снове и кајања,
кô сухо лишће што кроз доба шуме.

С пролећа цвет кад попадне на гране,
сва душа кад буде у љубав ти збрата,
ти знаћеш што срце се просу на све стране
кô скупоцена огрлица с врата.

Ти, што за чезње младости знала си,
у час кад пољима спушта се осама,
слутићеш какве лудости таласи
спутани ћутаху у мојим косама.

Ти, с чијих груди још живот не оте
суровом руком иконицу стида,
знаћеш што спустих велове лепоте
на љубав. Знам једина ти да
разумећеш мој страх мутни пред животом.

Ал' ни ти нећеш разумети како
душу, кроз коју осећања плаве
и која вечно љубављу одзвања,
занесе далеки и сухи цвет славе,
те често беше сурова, и лако
не чу драгога тиха, нежна звања.

ПЕСМА СУЖЊА

О, драга, зашто нисам срео твоје длане беле
док руке моје нису биле руке роба,
снажније много ланци сужња деле
него ћутљиве плоче и траве гроба.

Гледам с прозора, домови се других срећно диме
и вртове њине пуне цветови крти;
а ја не смем прозборити твоје име,
ни видети те од сада до смрти.

Не смем видети тебе, са којом сам зажудио
да нога моја уморна кроз живот крочи.
О, зашто сам се, зашто икад усудио
дићи на тебе своје тужне очи.

Не би биле тешке препоне што ивиче
круг овај, ни безброј брана и зидова.
Осећао бих да се душа лагано на бол привиче,
као на мрак поноћни сова.

И све ће бити овако до животног краја.
Ни смрти не смем да се веселим.
Зар могу, сужањ, угледати цвеће раја
и срести тамо тебе, коју желим.

И кад дође час тај у коме очи траже
задњи пут да виде сина, мајку, брата, драгу,
зидови тамнице чуваће око мене страже,
и ти, ти нећеш на мој задњи поглед руку благу
спустити тада.

ПОСЛАНИЦА

Боже, ја знам да ме ти не познајеш,
случајно рука твоја живот ми је дала,
случајно она ме диза и обара.
Боже, теби је свеједно да ли је зала
пун живот мој, или добара.

Мада смо били у твом крилу, заборављаш на нас
као ми на давно расуте снове,
не тиче се тебе да ли смо плакали данас,
ни где ћемо пролити сузе нове.

Ја знам да ти нас све уједно врсташ,
да душа моја утешна је варка,
исто смо пред тобом ја и паук крсташ
и на каменој плочи шарка;

исто је пред тобом потока жубор и мој глас;
једно су уздах мој и мирис из башта;
померити се неће ниједна трун, ни влас
над звездама што ја на земљи испашта'.

Пред лицем твојим једно су стена груба,
и срце моје, и рубини, и топази;
ни кад станем престолу твом крај светлог руба,
познати ме неће око твоје, и ако ме опази.

И кад год сиђеш у живота овог таму
као постање, цветање и смрт,
свуд ходи душа твоја кроз себе саму
као кроз туђи врт.

ТУГА

Хтела бих да стари из детињства храст
скрије ми гранама својим далеки свет;
и кад пролеће у мом срцу пробуди страст,
пред очима мојим да умре пољски цвет.

Хтела бих, кад ми у душу опет залута сан,
да паук украј мене своју мрежу плете,
и молитву кад свршим, да ми на сузби длан
сухим шумом листови с грана слете.

Хтела бих негде где стопа се не чује бат,
где ветар пролази кроз поља суморним звуком,
где облаци небом нестају сваки сат,
и пролазност се мери сунца луком.

Тамо ће уздах мој пасти у мирис трава,
као жубор извора безгрешан биће смех;
тамо ћу можда признати Бога да имаде права
кад год нам учини грех;

да би добар кад год нам срцу радост узе,
да би милостив кад год нам путем жалост просу.

Тамо ће у сенци каквог брега моје сузе
тихо падати у росу.

ЛИТИЈА

Сеоском стазом узаном
побожна пролази свита.
Моле се углас попови
да златна понесу жита,
да тешки буду снопови,

да плахе дажде оросе
ливаде жегом спаљене,
да виногради уроде.
У славу Марије Хваљене
певају, да јој угоде.

О, Боже, послушај и мене
што не знам светаца житије
и не познајем тропаре,
ни побожне песме литије,
па ороси свенуле жаре

по ливадама зеленим.
По свећа жедним крунама,
у љубави и страху,
зрикавци на сребрним струнама
моле се за кишу плаху.

Благослов пусти на класове.
Као молитва, над житом,

у славу доброте твоје
глас препелица̂ питом
диже се вечером и поје.

Дарежљиву руку своју
пружи нам и положи је
по винограду и воћу.
У славу милости божије
земља мирише ноћу.

БОГУМИЛСКА ПЕСМА

У мени живе духа два:
дух добра и дух зла.
О, нисам крива ја што сам никла
из овог мајушног тла.

О, нисам крива ја што сам спој
ова два вечна духа:
украј мога је протицала слуха
час суморна претња грома,
час спокојни тица пој.

О, нисам крива ја: дуж мојих стаза
сад лептир броди, сада гмиже змија;
крај цветних круна расте мрко трње;
и све је зрак и тама; и неко каза
да у хлеб наш падне црно зрње.

О, нисам крива ја: ја нисам хтела
да будем створена из душе и ткива
пролазног, што празну радост иште,
да срце моје час блиско земљи бива,
час да небесно буде светилиште.

О, нисам крива ја што немам моћи
да, када јутром пробудим се добра,
никад вечером не омркнем зла.
О, ја сам никла из мајушног тла
где дани утичу у ноћи.

ГОЗБА НА ЛИВАДИ

Ја сам данас једини људски гост на дубоким
ливадама маја.

Мене једину чека постављено безброј невиних
весела.

Црвени каранфили пружају ми вино наточено
на сунцу.

Зрачне руке ветрова доносе росу из домовине
јутра и просипају је на моје чело.

Лептири преносе пољупце са лелујавих влатова
до мојих руку и очију.

Свирају слатко бубе у зелене дрхтаве цитре. У
мрежи њихове песме нише ми се срце.

Бог је данас мој пријатељ.

Гледа ме благородно и заштитнички иза двеју
седих планинских обрва.

СТУДИЈА ЗА ЗИМСКИ ПЕЈЗАЖ

Бог у тренутку може да промени моју душу. Може мртве да дигне у живот. Он је земљу претворио у небесног голуба.

Ево, драго камење Бог просипа по путевима, облачи планине у беле одоре анђела, простире пред људе бисерне застираче по којима ходе праведници, ставља на чело смрека трепераве ореоле светица.

Ево, шума се претвара у одаје где спавају звезде, херувими спуштају на врхунце прозрачни месечев престо. Плави снови Богородице благо веју с неба.

САД

Живот тих као далека ливада сунца испуњава
сад његово срце.

На његовим дланима и грудима лебди сад топла
маглица сна.

У очима његовим сад је мирно као у зеленим
вировима у летње подне.

Као мирисна глогова живица њиве у долини,
оградила је срећа његов живот и чува га.

А кад широка вечерња туга залепрша цестама као
огртач закаснелог путника, у кладенцу његовог
врта огледа се бели облак који и ја гледам.

*

Од мене до њега може се само мостом дуге.

Од мене до њега може се само језером месечине.

Од мене до њега може се само сребрном и
стрмом стазом птице.

Мостови, реке и стазе, којима људи ходе, око
њега обилазе.

Он је као сунчево пламено острво одвојен сјајем
од свега света.

*

Нико не зна да смо били исти поток нераздвојни
који су брегови поделили у два рукавца.

Нико не зна да смо били иста фрула од зове коју
је пастир тугом обрван надвоје преломио.

Нико не зна да смо били острво у океану које су
водене струје ноћу преполовиле.

ОХОЛОСТ

Носила сам често у срцу незнабожачку охолост.
Боже, хоћеш ли ми опростити?

Заспала сам често на мачу презирања. Он је у мојој
женској руци блистао злокобније од челика.

Видела сам да се њиме може посећи и поглед, и
смех, и мисао, и да нема камена, из злобне руке
баченог, који се неће о мој мач сломити.

Смејала сам се охолошћу незнабожачког старе-
шине, који верује да је саткан из божанске ватре
звезда.

ЗНАК КРСТА

Мој велики знак крста је кад праштајући махнем руком.

Он ме везује за пријатеље и непријатеље, без њега бих остала сама под сунцем.

Он ме мири са небом; без њега би ми се душа претворила у велику помрчину мржње.

Њиме се крстим будећи се на горком узглављу љубави.

Њиме ћу се прекрстити на последњем прагу земље, и на првом степенику облака.

Хоће ли то бити доста за малу људску душу?

СМРТ НА БУРИ

Када буде час буре изаћи ћу на висораван.

Биће тад, као у први земље дан, помешани ветрови
са сунцем, страх земље са страшним гласовима
неба, мириси облака са жарким дахом пожара.

Испловиће на површину душе све што је у њој
било сахрањено. Проћи ће пред мојим погледом
цео живот, као литија крај цркве.

А кад дојезде громови на висораван, као стари бог
за богом на свој престо, бацајући ватрен гнев из
очију, поздравићу их радосно.

И кад пастири сутрадан дотерају стада на висо-
раван, смејаће се сунчев сјај у гранама.

ЧАС ЗЕМЉОПИСА

Стајало је нас тридесет малишана
на купастом врху Близоњског виса.
Долине Колубаре још су спавале.
Тада отац мој широки круг описа
руком од Медведника до Авале.

Показа преко ливада и њива
како се сребри на северу трака Саве,
како се велика грана река у њу слива,
а, дивовске камиле,
каскају једна за другом планине плаве.

Па са пространих равница Срема
према Босни поглед скрете
што за грбавим лежи Медведником.
Говорио је нешто рукама обема,
говорио је гласом, погледом и ликом.

А шарено коло око нас играла су села,
бодро се уз брда пеле шума чете,
и сунцем се преливала огромна здела
колубарског слива.

И сад увек у летња јутра ми се чини
да тај земљописа час још траје.
као да толики дани били нису;
видим оца, пружа руку и стаје,
обасјан сунцем као буктиња, на вису.

И планина плавих каравани
истим редом још наоколо броде,
и цели срезови сунцем завејани,
и блиста негде далеко трака воде.

МОЛИТВА ОЧЕВОМ СРЦУ

Оче, пронађи ме ноћас у свету зломе,
нагни се над мене са небеског шара.
У молитви једино чујем да срцу моме
твоје, већ вечно, срце одговара.

Како си отишао са земље, није давно,
ниси људске патње још заборавио.
Нагни се ноћас над ово царство тавно
где си једном и ти са нама боравио.

Нека ме срце твоје ову ноћ чува,
оно једино на небу за мене мари.
Нагни се ноћас над кров твој стари,
где сам ја, и болови, и јесен, и дрва сува.

Када се Богу молим, он хладно ћути:
безброј је на свету оних који га моле;
а ти, знам, у свакој маленој минути
слушаш само шта шапћем ја на земљи доле.

БРАНКОВИНА

Кад погледала будем једанпут с неба
на лисна бранковинска села,
учиниће ми се где стоји сеоска зелена здела
и у њој њиве црнице,
као кришке сељачког хлеба.

Учиниће ми се где на дну зделе
зру прегршти раних вишања,
то ће кровови румени вирити из грања,
и забелеће се гробље наврх брега,
као да су голубице селе.

И у дубинама што се пода мном губе
угледаћу грумен сувог злата
и ниску старинских свадбених дуката,
то на цркви зрачно биће кубе
и узрела поља житног влата.

МОЈИ ЗЕМЉАЦИ

У Бранковини сад се дрва секу
и у град возе да продаду.
Сиромаси обарају шуму младу;
букве чија кора се још купа у млеку,
цериће што тек почињу да расту.

Цео боговетни дан погнути секу,
догод сунце не пређе свој пут небом.
Тек кад свештеник на вечерње сиђе низ реку,
седну на пањеве и маше се торбе с хлебом.

Сутрадан на вочићу једином силазе граду,
на леђима комад проје за ручак носе.
Остају им голе крај куће брегова косе.
Промичу полако по туђег дрвећа хладу.

Хлад своје шуме у граду ће продати,
гледаће очајно у њих брегови голи.
Донеће кући само опанке и свеће
и неколико груменова камене соли.

СУМРАК НА ЛИВАДИ

Чује се у трави глас ливадских птица;
гуштер се и змија тихо за сан спрема;
заспало крило широких вратница;
плот повио рамена и дрема.

Сањиво благи су прсти трна злога;
нишу се и грле танка цветна бића;
као спокојна свећа богатога
гори на јарку жути цвет љутића.

Претвара се у честу поспалих кровова
отровница црнородна кукута.
Хитају бубе пут својих ровова:
срце ноћи је пало сред ливадског скута.

ПОДНЕ У ШУМИ

Куд год крочим прати ме свита
безимених, ситних буба;
пијано за мношћу свуда хита
по шуми, од дуба до дуба.

Зацело им се чини
богиња зла што носи
у руци олују и гром,
па свака усрдно проси
да њен мимоиђем дом.

Или им се можда чиним
вила што шумом влада
и господарица света,
па ме зову до хлада
најлепшег у шуми цвета.

Или можда слуте и знају
да суморна сам на свету жена,
срце прозиру моје,
па зато на рамена
и на руке ми стају
и око мене се роје.

НЕБО У ЗАВИЧАЈУ

Нигде небо није тако лепо као у мом крају.
Сунце се буди пре шума и сељака;
звезде се прве роде а још трају
одблесци сунца из старог буквака.

Свештеник месец огрне златну ризу
и сву ноћ бди и службу свету служи:
редом до сваког крова спусти се близу,
над сваком њивом и ливадам кружи.

И нигде нема тако суморне и суре
и претеће као на небу нашем олује,
нигде црњих облака немају буре,
нигде муње не личе толико на гује.

И ниодакле толико утехе не сија
као с неба под којим је рођен мој деда
и прадедови сви, и моја мати, и ја.
И одакле ме душа мога оца гледа.

СЛУТЊА

Све чешће у јесен чујем суморни шум
заборављених вечерњих буквака.
Можда је време да се на домаћи праг и хум
вратим, крај њива, поља, и сељака.

Све чешће ми се снева дубоки хлад
што са свода цркве завичајне веје.
Можда је време да оставим сухи град,
да се склоним испод росне под грањем стреје.

Све чешће ми се пије студени млаз
с извора што мирише на шљунак и жиле.
Срце је мени увек било путоказ,
нису ми се залуд цркве и шуме сниле.

Можда се живота већ описао круг
и нити се кидају у тами и секу.
Све чешће у сну слушам буков луг
и, у истом селу где и ја, рођену реку.

КАЈАЊЕ

Из живота сам сама изагнала
росу, зору и планине плаве.
Мањи је него сиротињска њива мала
комад неба ми врх главе.

Никада не видим зоре,
само поноћи знам што су.
Жељна сам самоће и горе
и да боса газим кроз росу.

Жељна сам да поразговарам
с човеком што у колиби спава.
Празно је све што овде стварам,
не даје заборав.

А могла сам, као отац мој, и ја
бити учитељ у селу
да ми сунце и под стрехом сија,
да ми роса пада по челу.

Учила бих сељаке да пчеле
подижу и детелину саде;
сељанке би побожно селе
крај мене да штогод раде.

Била бих видарица, вила,
добра сестра Светога Саве;
а пространа неба крила
сва била би врх моје главе.

ОТИЋИ ЋУ У ПАСТИРЕ

Пред крај свој отићи ћу у пастире,
отићи ћу у пастире изненада.
И ја сам рођена да чувам стада,
да живим сама сред горског мира.

И мени је доста колиба мала,
и моје срце је увек малолетно.
И песме ми имају глас свирала,
као пастир певам благо и сетно.

И ја имам ћуд пустињака,
бежим од градова и машина.
И мени је дражи, сред шумског мрака,
планински извор него чаша вина.

Пред крај свој отићи ћу у пастире,
отићи ћу у пастире једног дана.
И ја волим да спим под снежним сметом,
да умрем смрћу пастирском и светом,
да облацима будем завејана.

СРЕБРНЕ ПЛЕСАЧИЦЕ

Пољана сребрна, бела.
Трепери кроз снег, трепери
ред плесачица јела
на стопалу од леда.
Борова шума цела,
шума ћути и гледа.

На челу сребрна круна
трепери, кроз снег трепери.
Наручја велова пуна;
сребро блешти на недрима.
Лепршају зелени скутови
сребром везани у бедрима.

Једноноге плесачице јеле
смеју се, нишу, смеју,
ломе у танким крстима.
Снежне велове беле
лудо око себе веју.
Трче на сребрним прстима.

У вечер беле скуте
свију као птице крила
и тихо се ућуте,
у сан незнани утону.
Борови мали, сребрни,
борови стражаре у сутону.

СРНИНА МОЛИТВА

Истоку окренута,
срна под бором клечи,
моли се молитвом звериња,
без речи.

Од јутарњег сјаја
очи су јој црвене,
не види око себе ништа,
ни околно дрвеће,
ни језеро, ни мене.

Хиљаду је векова дизао
њен високи храм,
вајао стубове у њему,
Господ сам.

Маховином је застро
камен голи,
да би срна имала
где да се моли.

Истоку окренута,
моли се главе дигнуте
да борови право расту,
да зиме не буду љуте,

да дрво ново никне
на месту где старо се осуши,
да у језеру вода
никада не пресуши,

да јасне буду зоре,
да шуму мимоилази гром.
Истоку окренута,
моли се за свој дом.

И свуд из борове коре,
кроз шуме храм,
миришу тамњан и смола.
И док се моли, свећу
држи јој Господ сам.

ПЕСМА

Не чуди се, песма, песма је ово,
песма је ово што ми на лицу пише,
не мора да се каже ниједно слово.
Песма је и кад шума дубоко дише,
песма кад ми се поглед на теби смеје.

Не чуди се, песма сама ниче,
и противу моје рађа се воље,
она сама од себе бива.
Она је и кад младо цвета поље,
она и ово шта ми на челу снива.

Не чуди се, не тиче ме се ништа друго,
не тиче ме се ништа овог часа
докле ми она у души сија.
Песма је ово што ми на лицу таласа,
песма цео свет сад, песма и ти, и ја.

Не чуди се, све што другима се чини
неразумљиво, и лудост, и грех,
песма је што сад да процвета треба.
Песма је и мој безразложни смех,
песма и сутон што сад пада с неба.

ЗЕМЉА ГДЕ СЕ РОДИО ОНАЈ ШТО МЕНЕ ЉУБИ

Земља где се родио онај што мене љуби
најлепша је од свих на свету:
снегови су у њој чисти жртвени голуби;
небом миришу прашници у цвету.

Шумно и слатко потоци теку горски,
брже од крви заљубљеног младића;
ливаде су зелени бездани морски;
врхове грле магли мирисна бића.

У земљи тој уза ме верно хода
и чува ме од зла тихи рој његових снова.
Проспу се преда ме црвена срца јагода,
водопади ме нишу сву ноћ попут белих духова.

Чиме ли ја свему у њој љубав безумну усадох?
Кад пролазим планине се размичу и ћуте,
клекне преда ме милион борова младих,
као пред краљицом јеле простиру скуте.

У крају том са сунцем причају хладни глечери,
у анђеле гледају високи обронци груби.
Па ћу и ја бити близу, већ прве рајске вечери,
земљи где се родио онај што мене љуби.

ПОЗНАНИЦЕ

На небу имам две звезде познанице;
леже тамо негде у западном крају;
једна има румено, једна зелено лице;
не верујем да их други људи знају.

Према другим звездама врло су мале,
и не виђају се сваке ноћи;
само кад нема месеца оне се пале
и живе у немој небеској самоћи.

Оне су издалека будно пратиле
мој живот од дана кад сам била дете,
заједно са мношћем се радовале и патиле.
Сумњам да ме ви, људи, као оне разумете.

Ево и сада, скоро ће поноћ да буде,
оне ме гледају како идем крај реке,
и нити ме што питају, нити се чуде
моје небеске познанице далеке.

Њиховог живота неће ни трен трена
проћи, а мене ће већ скривати тама;
али сећаће се оне вечно:
била је на земљи једна жена
што је ноћу гледала у нас
и ходала сама.

ВЕРА

Доћи ћемо на небо са две стране разне,
потамнели становници овога света,
пред вечер кад на земљи стану да се празне
поља, и падне сан преко камена и цвета.

Али биће Богу, кад приспемо у његово крило,
мутно срце наше све провидно,
видеће једини он што је икада било
у нама и светитељско и стидно.

Знаће све што се на земљи одиграва,
све што никада нису људи знали:
знане су њему паучинасте стазе мрава,
листови што су по шумама пали.

Кад последњи осмеси и сузе кану,
после несталих земаљских дана,
наћи ћемо се поново на божјем длану,
пространијем од осмеха океана.

ПОДИГНЕМ ОЧИ

Подигнем очи:

крај радија Сластиков чека
да се звона из Москве јаве
са познатог звоника ког,
кроз толике даљине сиве.
Не смем тад да му гледам у лице,
знам, и у мртве руске цркве
чешће навраћа Бог
него у наше живе.

Седи замишљен и руску реч чека,
улице шум и писак сирена.
Не смем тад да му погледам лица,
ма како нежно говорила ја,
знам, реч ми не може бити тако мека
као у жена
са руских равница.

Целе вечери седи нем,
пијан од сећања старог вина,
спомиње се домовине остављене лика.
Не смем тад да дигнем очи,
јер шта су наши и Бачка и Срем
према пространом руском пољу
и горе наше спрам руских планина.

И наједном Русија далека се зачу,
у Москви булевар зашуми

и звоно се са Кремља расу.
Можда се баш у том часу
сестра Шура са посла враћа,
познаће јој корак кад крочи;
можда ту баш на булевару
говоре сад његова браћа,
реч слатку познаће њину.
Не смем тад да дигнем очи,
тренутак још и све ће опет
у страшну пасти тишину.

УСАМЉЕНИКОВА ПЕСМА

Знам, као непознати у луку брод,
залутала је моја душа у ове стране;
знам да никоме овде нисам род,
да је требало да живим у друге дане.

Знам да сам танки птичији глас
који се једва из даљине чује;
знам да сам трошни биљке стас,
повијен ветровима олује;

да нисам донела никакву нову вест,
да ништа велико свету нећу рећи,
да све су речи моје само исповест
људска тужна.

Али нико на земљи није као ја
разумео божје бесконачно дело;
нико толико шетао кад месец сја,
ни толико слушао лишће свело.

Нико није волео тако неке ситне
створове, ни пространа небеска крила.
Нико ослушкивао тако непобитне
законе божје. Само сам ја била

становник шума и сапутник мрава,
и знала потока и ветрова смер,

знала о чему прича ливадска трава,
и шта осећа у грму скривена звер.

О, знам: остаћу сасвим непозната
новом времену и новоме крају;
али мене познају сва небеска злата,
облаци, бубе, и шуме мене знају.

Потомству своје испричаће ласте
да сам пролеће песмом предсказивала
и да сам увек кад сутон порасте
на усамљеним стазама снивала.

Реке ће моју слику у сва мора
разнети, и у сва језера незнана,
птице ће моју песму с младог бора
певати кад мене не буде једног дана.

ПУТНИК ТРЕЋЕ КЛАСЕ

Волим да путујем трећом класом
на броду, возу и трамвају,
ти људи сваком називају бога
кад дођу и оду
и суседу руку дају.

Чист до прљавог, трезан до пијаног
не либећи се ту седа;
распитује сусед суседа
куда иде и како се зове,
и ко му је кум и деда.

У трећој класи седну крај мене
жене сличне мојој мајци,
преплашене и окорелих руку,
и причају поверљиво свакоме
своју бригу и муку.

Ти увек за још понеког места има,
стане нас више ту три пута,
ту се нико не чуди и не срди
ако уђем покислог капута.

Ту се нико неће забезекнути
ако паметно што кажем, а имам
подеране рукаве,
нико ми не вири у излизане потпетице,
не мери ме од пете до главе.

Ту се одева свакако мора;
много је ту старинског и јадног света,
па ако у пролеће зимски огртач имам и ја,
то никога не ужасава,
нити коме смета.

Ту мирише понеко на ракију,
на бели лук и чашу вина,
понеко ми на ногу стане;
али ту се сапутници не гледају
са нечовечних висина,
поштују се туђе сиромаштво
и туђе ране.

Ако се гласно насмејем у трећој класи,
нико ме не сматра за неваспитаног и луда.
Ту су сви рођачки расположени
и једнаки готово
као на дан страшног суда.

КРВАВА БАЈКА

Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је мученичком смрћу
чета ђака
у једном дану.

Исте су године
сви били рођени,
исто су им текли школски дани,
на исте свечаности
заједно су вођени,
од истих болести сви пелцовани,
и сви умрли у истом дану.

Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је мученичком смрћу
чета ђака
у једном дану.

А педесет и пет минути
пре смртног трена
седела је у ђачкој клупи
чета малена
и исте задатке тешке
решавала: колико може
путник ако иде пешке...
и тако редом.

Мисли су им биле пуне
истих бројки,
и по свескама у школској торби
бесмислених лежало безброј
петица и двојки.
Прегршт истих снова
и истих тајни
родољубивих и љубавних
стискали су у дну џепова.
И чинило се сваком
да ће дуго,
да ће врло дуго,
трчати испод свода плава
док све задатке на свету
не посвршава.

Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је јуначком смрћу
чета ђака
у истом дану.

Дечака редови цели
узели се за руке
и са школског задњег часа
на стрељање пошли мирно
као да смрт није ништа.
Другова редови цели
истог часа се узели
до вечног боравишта.

НА ГРОБУ СТРЕЉАНИХ ЂАКА

Баштован седи хода
кроз леје повртњака,
у сумрачни час днева,
већ ко зна који пут у веку,
и чим му се руке пруже
да стабљику коју одсеку,
стане и оклева:

жао му је сваке лиске зелене,
толико ју је залио пута,
жао му је сваког недозрелог плода;
нека још зри и та диња жута,
још јој се пије
и сунце и вода.

А када паде вече,
пође у поље мало,
колена му клечају нејака,
пође где стрељано је пало,
наједном кô кад се трава сече,
безброј неодраслих ђака.

Оклевале ни часа нису
руке њихових убица.
Јер шта су сви ти српски
грлати, чупави ђаци, –
презриво мисле целати, –

до чопор непокорних лица
рођен да ствара буне,
и прави човек мирно
може на њих окренути плотуне.

Јер шта су сви ти Словени
икад били у свом веку
до разбојници и занесењаци,
или лажни свеци
што тобож плачу
кад биљку у повртњаку секу.

Баштован седи се осврће,
чује ли му ко тешке мисли:
„Ах, јадни малишани,
како су се смирили и стисли
у кућу влажне њиве;
а плотове су некад прескакали
и зелене крали шљиве.

Како сад кô земља ћуте,
ниједан да се јави не сме:
а дан су викали цели,
као да су без икакве бригае.
Ах, јадни малишани,
у млади гроб су понели
недопеване песме,
шестаре, оловке и књиге.

Ко би слутити могао
да се таквих несташних дерана,
што сваки дан се у Србе роде,

и царевине могу да плаше!”
Да је само бог дђ слободе,
старац би и ојађен тако
неколико целих дана,
као у времена стара,
кроз песму за њима плакђ.

Баштован помилова траву
на гробу где лежала је скупа
чета дечака и младића
и рука му задрхта седа:
ни трава не сме залуд
да се гази и чупа,
и травке су жива бића.

ДЕВОЈКА ЗА ПОГИНУЛИМ МЛАДИЋЕМ

Под вешалима да си зликовац пао,
да су те без крста затрпали,
опет би гроб ти се на свету знао,
знала бих где сузу за тобом да пустим,
где тамњан за душу да ти палим.

У мемли и тамници негде да си
оставио под земљом кости беле,
руке би те моје опет нашле
и до завичајног гробља изнеле.

Да си ми у свет одлутао,
у незнаном земље да лежиш крају,
било би у свету девојака
за гроб твој које тужне знају.

А тебе су топовске ватре разнеле,
гроб ти је развејан на све стране:
руке су ти пале на камен студен,
а глава на њиве преоране.

Срце је твоје иструнуло
далеко од груди пуних рана,
кости се над земљом источиле.
Не могу те наћи, ни у гробље
сеоско донети једног дана,
ту да оплакујем очи ти миле.

УСТАНИЦИ

Спомен на сечу кнезова у Ваљеву

Од здравља, од живота,
од свега на свету преча
нама је слобода.
Нас не плаши сабља ни сеча,
не бојимо се у челу ране.
Главе наших предака
колубарска је носила вода,
и на лобање њине по бедемима
слетале су гладне вране.

По цену свега ми хоћемо слободу,
нека нам ломе ноге и руке,
нека нам чарне очи боду,
ми се не бојимо шибе ни струке.
Уместо молитава ми смо шапутали
старог Вујадина аманет
кад су нас стављали на муке.

Ми хоћемо слободу.
Ни од чега на свету немамо страха,
ни од копља, ни олова,
ни пушчаног праха.
Као у горског звериња
млада су још у нас чула.
Ми смо се као деца борбе играли
у језивим сенкама Ћеле-Кула.

По цену свега бранићемо слободу.
С огњишта убогих неће моћи ништа да нас крене.
Упорни ми смо као планински борови
што дубоко урастају у суре стене.

По цену свега бранићемо слободу,
по цену живота
и брата најмилијег и јединца сина.
Ми смо каљени на вековним мукама.
Ми смо потомци оних што су голоруки,
са мотикама и кукама,
устајали против царевина.

Ми хоћемо слободу.
Не бојимо се мемле ни таме;
прецима нашим по тамницама
мртвачки нокти су ницали,
седе су по затворима дочекивали косе.
Ми смо они што знају
да мисле на слободу
и кад труну, и гладују, и чаме.

Бранићемо слободу,
па нека нам клинце под нокте забијају,
нека нам на грудима душман ватру пали.
Ми нисмо они што се предају,
што се савијају.
Дирне ли ко наша гнезда осиња,
за свети нам гнев
сав свет биће мали.

По цену свега бранићемо слободу.
Могу нас на текијска набијати коља,
на вешала подизати танка
и кроз зору стрељати мучки;
ми смо изорани
из крвљу топљених поља,
ми смо никли у земљи буне и устанка:
народ ми смо поносан и хајдучки.

ЖАО МИ ЈЕ ЧОВЕКА

Ни моји преци, ни сељаци мога завичаја
издајници нису били.

Стизали су на време где правда чека,
где је домовина звала;
па и ја знам вредност
жртава и идеала;
али жао ми је,
жао ми је човека.

Жао ми је човека:
али ако слобода
и на живот моје браће чека,
ако треба бранити истину неку,
спокојни будите:
нећу им рећи
да са бојног поља утеку.

Настану ли опет дани
да ропство запрети нашој груди,
да земља животом морадне да се брани,

нећу ни ја ником своме рећи
да кукавички напусти мету,
али не треба нико да се чуди
ако заплачем,
као све жене и мајке на свету.
Тешко је видети да се ломи младо грађе,

и на звери из пећина
да се подижу хајке;
тешко је чути над обореним гнездом
и писак птице мајке;
а како ми жао не би било
чијег погинулог сина.

Радујем се и кад стадо на миру пасе,
и кад ветри дувају
куда им је воља,
кад песму поља
слободно шуми трава мека;
па како не бих разумела жртве
да се слобода спасе;
али жао ми је,
жао ми је човека.

ВЕРУЈЕМ

Моја земља пропасти неће.
Из смрти за слободу
слобода увек ниче,
као што из цветног семена
мора нићи цвеће,
и као што се из гнезда
увек излеже птиче.

Моја земља је научила да пати,
мученица је одувек била,
одувек комадана;
она зна, једног дана
опет ће постојати;
већ је размахнула крила.

Наше земље нестати неће;
о братству она је увек сневала,
одрицала се због њега
и испаштала.
Моја земља је одувек давала,
и у име братства праштала,
праштала.

Моја земља пропасти неће;
увек је пророчица била;
сред непријатељских тамница и шиба,

у сва времена црна,
кад народи по магли блуде,
пастири из наших колиба,
као кукољ од зрна,
одвајали су од истина
мисли луде.

СРБИЈА ЈЕ ВЕЛИКА ТАЈНА

Србија је велика тајна:
не зна дан шта ноћ кува,
нити ноћ шта зора рађа,
не зна грм шта суседни грм сања
нити птица шта се догађа
између грања.

Не зна гуштер шта пузи испод камења,
нити кукуруза струк слути
шта се у суседној њиви спрема.
Сваког часа све се мења,
ниједног кута ни листа нема
да није тајна.

Ко зна шта крије у себи
и та невина роса сјајна;
ти сељачки пословни крици
што се с брда на брдо чују
заверу можда кују.

Ко ће у тој земљи када
знати шта и девојка млада
у недрима нетакнутим носи;
какву тешку тајну
у рукама својим држи дете;
и старица погрбљена свака
до какве се упутила мете.

У тој земљи и ветри,
и мириси, потоци и реке,
и црквена звона
потајне проносе вести,
на првом завијутку
где шума почиње она
ко зна шта можеш срести.

У тој земљи на зечјој стопи
непријатељ веровати не сме,
ни трагу воловских копита.
Договори су можда тајни
и жетелачке песме
и удари шумских секира
и успаванка уз колевку скрита.

СРБИЈА СЕ БУДИ

Ноћ се хвата.

Србија се буди, постаје она стара;
шанат иде од јаруга до појата,
од камена до пастирског пламена.
Даљине светле од звезда и ватара.

Људи у тами постају
опет страшни и мрки;
давнашња дела опет се збивају;
намерници сву ноћ на прозор куцају,
погледом само бога називају;
око при дрхтавој свећи сене,
пушка плане.
Хитро: скоро ће да сване.

Над Србијом ноћ се хвата,
ноћ, час доброг заборава;
прљава копрена се са Србије скида;
сијају шуме од светлих успомена,
нема више пораза ни стида:
у сваком пазуху брда,
у гнезду крстина и сена
по јунак спава.

Коњи сву ноћ касају,
уши радосно чуље:
чују се одасвуд јуначки крици,

одасвуд гласник хода;
путеви су опет бели
као да су њима јездили
само устанички коњаници.

Србија се буди,
животом витешким опет живи
од сутона до зоре.
Сви који су за смрт њену били криви,
који нису пали
на њеном прагу,
постају опет људи
спирају са имена љагу.

Србија се опет буди:
све што се зачиње
у напаћеној утроби жена,
све што ниче из мисли
и семена,
све што тлу Србије
живи и роди
намењује се слободи.

ПАТРИОТСКИ РАЗГОВОР СА СРБИМА

Срби, будимо први у праштању.
Исто толико лежи величине
у речи опроштајној
што зазвони на уснама јунака,
колико ма у којој борби сјајној,
ма у којој од битака
где се јуначки гине.

Тукли сте се као јунаци стари,
међу првима сте били у боју.
У огњевит кремен се стисла
ваша душа мека.
Мој народе,
у миру ти освету преко колена преби,
сети се шта су од памтивека
сестра и мајка говориле теби.

Ти први учини да се каже
да је живот сад постао људски.
Први помози да се затворе врата
тамница и казамата,
да савести људима буду једине страже.

Не говорим вам овако као песник или жена,
као Србин с вама разговарам.
Ми били смо увек књига отворена,
ни за кога нисмо имали мисли скрите.

Кô пушку неверну после боја
ви злопамћење преко колена пребите
ви мржњу у срца не закопавајте
као у доба ропства оружје испод прагова.
Учинили сте јунаштвом да душман клекне.
Срби, помозимо да се сада рекне
да у свету још има људи
људскога кова.

РУСКИМ ПЕСНИКИЊАМА КОЈЕ САМ ЧЕЗНУЛА ДА ВИДИМ

Знам сад, загрлићу те једног дана,
Ахматова, драга Ахматова Ана.
Војници твоје домовине су као олујом
широм отворили врата,
да човек код човека и песник код песника,
да брат жељени код брата
слободно ићи може
из најудаљенијих земаља,
са других континената.

Руским ћу те поздравом срести, Алигјер
Маргарита,
у земљи где руски сад слободно
говори се и чита.
Војници домовине твоје
као брдом упаљеног праха
дигли су у ваздух све бране.
Сад песме о смрти Зоје,
сад јата руских песама
без скривања, без страха,
долетети могу к нама.

Доћи ћеш, доћи, Вера Инбер, и ти.
Постаће још тешње, још људскије нити
што ме с тобом вежу.
Провешћу те дуж улица

куд је девојка руска детињег лика
усправно прошла на оклопљеном топу,
где као сунце су засијала лица
спазивши првог рускога војника,
и љубиле дрхтаве усне старица
првог совјетског тенка стопу.

Биће то радостан и тужан празник, Ана.
Водићу вас где леже цвећем завејана
срца војника Црвене армије.
Као препланула наручја сељанке
топло их наручје наше земље стиска,
и ничу над хумком већ воћке ране
засађене руком мајке које,
и девојке младе ту у сутон стоје
замишљене и уплакане.

Сад знам, видећу вас све, Маргарита.
Чак до пред Москву у сретање
срце ми нестрпљиво пред вас хита.
Али они, од мене вам много ближи,
што леже већ у младо обрасли грање
не могу пред вас проћи ни крока.
Они што су и због ове радости пали,
што су нам даровали ове дане,
кад ми се будемо радовали,
ћутаће као ватре запретане.
И стегнућемо руке тад, Маргарита.

ОТАЏБИНО, ТУ САМ

*Посвећено Душници Стефановић младој
научној радници, стрељаној под немачком
окупацијом у октобру 1941. године*

Бутите тренутак, грмуше и ласте
чија срца јесен првом тугом пуни,
нека тишина дубока нарасте
ту где простране отворише јаме
Немци, најамници њини и шпијуни.

Утишај се, ветре, два јутарња трена,
ветре октобарски у гранама зова,
у крчевини брестова и клена,
у овај час је смртно погођена
она на стрелишту с двадесет другова.

Пала је прве јесени устанка,
када је јасно октобарско злато
попрскало гору,
кад се увелико брала лоза ранка,
и жене с децом спремале да ору.

Остави игру, мали чобанине,
застани овде два кратка тренутка,
посматрај како жути прво грање, –
овакво јесење било је свитање
кад она, чобане, занавек заћута.

И ви, људи, чији домови се диме
покрај јајиначког крвавог стратишта
који сте чули последње речи њине,
ћутите, ћутите тренутак у име
целе домовине.

Можда ћете зачути песму, речи:
брда у јесен понављају јеку,
чује се давни митраљески пуцањ
и глас један млади у томе одјеку:
„Отаџбино, ту сам!”

РОМАНСА

*Гарсији Лорки
за песму Неверна жена*

Наслони ухо на земљу –
чују ли се жуђене стопе,
и као затегнута струна
на коња се баци и пропе,
јурну низ поља млада
сунца вечерњег пуна.

Као тучоносни облак
сеје око себе ране,
гази пшеницу прву,
негажену воду и траву;
не боји се да стане
ни птицама на крило,
ни зрикавцима на главу.

Јато нечијих снова
преда њ се свакичас баца,
пут хоће да препречи.
Човек хита без речи,
као избеzumљен хита,
и танана снова крила
као багремово цвеће
приањају за копита.

Сећање га за грло хвата,
огањ му баца у очи;
отерај га, прескочи,
уплаши као јата,
као са ливада стада!
Већ иза заокуке
дрхте жуђене руке,
зове крв непозната.

Без даха, врелих ноздрва
човек стиже на мету,
као да слете, сјаха.
Мирише земља млађе
него тек сечена грађа,
миришу реке на зденце;
све око њега на свету
први пут се догађа.
Први пут облачци плету
беле по небу венце.

Као млади косац траву
човек једним замахом
преломи преко струка
сен што је нађе међ' цвећем
без покајничких мука,
без иједнога бола.
У сунцу залазећем
расту бескрајно две сенке
као да падају с топола.

РОДНА ГОДИНА

Дува септембарски месец у фрулу танку,
образи му дошли румени и пуни,
зриче зрикавац чокоћу у круни,
за гудало му заденули банку.

Свирала мека у устима ветру,
потоку из зукве хармоникаш вири.
Свира Србија, на сваком квадратном метру
има свирача по три, по четири.

Свирај, месече, у осмех развуци усне
уместо шљунка кукуруз под ногом прска,
у ракију се и магла пољем гусне,
пуна је млека и око потока трска.

Играјте, златне купе сена и сламе,
развејте по ноћи свуд светле пабирке,
хватај се, брдо, једно другом за раме,
играјте уз звуке септембарске свирке.

Обесна фрула свирача месеца
у игру и горе колубарске тера,
никад не видех веселијег кеца
од разиграног месечара Цера.

Свирај, месече, позови да дођу
у игру сетне стрњике и воћњаци.
Кичере-шумо, шубару забаци,
замени уморног Космај-коловођу.

Играј, ливадо, висока појато,
таласајте се река светла недра,
хватајте се, зденци, у коло, у јато,
да још ведрија постане ноћ ведра.

НА СТРАЖИЛОВО ИДЕМ

На Стражилово идем још за сенке,
за магле млечне над пољем и Дунавом,
да гледам Бранкове брегове и евенке
и сунце како долази светлим сплавом.

Придружи ми се, путниче на уранку,
што први круниш росу неначету,
да посматрамо румену јесен ранку
и лист како криоцем маше у лету.

За мноме пођите јутрос стопу по стопу,
јабланови вити што лебдите поред моста,
и ти, коњаниче млади у галопу,
за којим прамен прашине на путу оста.

Придружите ми се, жуне грла царска,
што јецате као девојка на растанку,
док нису врана племена аварска,
док нису снегови пали на гроб Бранку.

И ти, коме сећања увек ме зову,
из младости зелене однекуд бани,
да с тобом прођем јутрос по Стражилову,
шумарком руменим као да га ко рани.

На Стражилово идем, па ко зна када
у зору ће ме видети ови пути.
Придружи ми се, сунце, јутрос сам рада
да гледам шуму Бранкову – *лисје жути*.

ВУКОВ УТУК

Јесам сељак и око мене блиста
варница као над наковњем ковача.
Ја говорим из срца, не са листа.
Говори и ти – па ко надјача!

Јесам сељак и могу да узмем у длане
и речи што као жеравица прже.
Ја сам се играо лилом када плане
и од свих чобана бацао је брже.

Сељак сам, сељак, па зато и не могу
да волим ваш језик муцави, немушти.
У свакој мојој речи, сваком слогу,
свежина као летња киша пљушти.

Био сам чобанин и знао белутке
најлепше да нађем на дну речног вира,
због прута зовиног све да прођем куте.
Сељак сам па умем и реч да пробирам.

Мрзим ваш мртви говор црквењака,
учмао, убундан у мантију црну.
Кад говорим, волим да ми зуби трну,
да замирише на траву с пашњака.

Волим право име да дам сметењаку,
надрикњизи, глумом и лажову,
реч као сељак да одрежем смелу.

Нека се исте ствари исто зову
у граду као у шуми и селу.

Говор чобана у ваш језик шути
ја ћу унети и капом и шаком,
слаба песника зваћу стихоклепцем.
Ја кад што кажем, биће јасно сваком
под Дурмитором, Романијом и Јастрепцем.

Зашто би речи књишке биле прече
од речи чобана, свињара и ковача?
Зашто да не говорим као дрвосече?
Говори и ти – па ко надјача!

Кад ми се љутина у подгрлац попне,
што речи не бих ошинуо бичем?
Био сам чобанин и умет да кличем,
и псујем, да ти прсну бубне опне.

Језик овај прости, речи вама грубе,
од проповеди с олтара волим више.
У стени хтео бих бритвом да га пишем
где вечност дубоко своје речи дубе.

ИЗГНАЊЕ ИЗ РАЈА

Кад изиђу свештеници и црквењаци,
уђемо сутон, вране и ја.

Однекуд
са огромне златом оковане сликовнице
допре претећи глас:

Дизала си белутке у виру
да видиш скровити живот ракова,
вирила си у гнездаре
кад пилићи излазе из љусака,
гледала си радознало сунчање гуштера,
расецала трбушчиће набубрела семења,
бремените керуше си потесом врзала,
затицала гугутке кад се љубе
и змије кад свлаче кошуљицу,
цветни прах си држала у шакама,
посматрала свадбовање воденог цвећа
и повијање свилених буба у пеленице.

Изиђи у паперту
где оглашени стоје.

БАЛКАНСКИ РАТОВИ

За чамовим столовима у земљу пободеним
бранковински сељаци пију вино части
и приволевају се царству небесном.

Златном границом отаџбине
сваки се гордо опасао.

Кроз отворена црквена врата
посматрају их апостоли
и унапред их сахрањују.

Али моји земљаци не гледају у иконостас,
не виде поглед апостола пун сажаљења,
ни анђеле старе једва осам месеци.
Пред очима им лебди само
Самодрежа
и невидљива апокрифна икона
Кнежеве вечере.

ВЕРУЈЕМ

Стала сам последњи пут пред стару сликовницу
и исповедила се шапатом:

верујем у пролеће љубави и његове бујице,

верујем у небеса лепоте,

верујем у душу дуге, праскозорја и сутона,

верујем у антене што их носим у сновима,

верујем у слутње, стрепње и наговештаје,

верујем у призвуке,

верујем у болове који се зорама лече,

верујем у срца која може све ранити,

верујем у сећања на детињство омађијано,

верујем у радост праштања,

верујем у безазленост људи, змија и звери,

верујем у невиност првих грехова,

верујем у часовник што куца у земљином

средишту,

верујем у духове који живе у осмесима,

верујем у васиону срца која се буде,

верујем у неповратност и растанке крај вода,

верујем у реку заборава и њену бесконачност.

А И ТЕБЕ ТО МОЛИМ

Ако прва одем, јавићу ти,
јавићу ти шта бива кад се брат и сестра
и мати и пријатељ полако разиђу
и плъсак се кроз растреситу хумку сручи,
и треба ли се бојати паука савести
и шта он међу црвима и стоногама значи.

Јавићу ти има ли разлике
између грумена земље и човека,
између суза и вода понорница,
и треба ли стрепети од изједначења
са биљком, капљом и минералом,
а и тебе то молим.

Јавићу ти треба ли се бојати часа
кад све наше ризнице пређу у непознате руке
и да ли се њихова вредност тамо мења
и да ли је живот само шаховска игра
језгри и ћелија, а и тебе то молим.

Ако прва одем, јавићу ти,
јавићу ти судбину песника, срца,
и шта он у суседству вечне равнодушности значи,
и шта буде са муњама и дугама наших љубави,
а и тебе то молим.

Ако прва одем, јавићу ти,
јавићу ти шта буде иза велике осеке
која после смрти наступа
и да ли постоје и тамо плиме сећања
и да ли ће те нанети кадгод на моје обале,
а и тебе то молим.

ЕСПЕРАНТО

Остаће за мноm слатки есперанто
на коме природа с пролећа разговара,
остаће мартовски устанак клица
и немушто пуцкетање суварака
који умиру на првом сунцу,
остаће гунђање окорелог црвеног бусења,
остаће поштапање гаврана на њивама
и грленици растужених под стрехом гугутака,
остаће симфонијски концерт шумских флаута
и лупкање покиданих дирки у потоку,
остаће ветар јутарњи који се рађа
док сунце откључава кланце,
остаће неодређена патња ноћних птица,
остаће узбудљива лирика мириса
и спевови боја у предвечерје,
остаће хектар земље брежуљкасте
где сам се родила
и с којим увек есперантом пролећа разговарам.

БРДА ОКО АВАЛЕ

Те косе над којима сад се небо пласти,
подно којих се сад магла колута,
та брда што личе сада на сабласти
и плове лака, лака као плута,

ујутру личе на плећа сељака
кад загрљени полазе у свате,
ујутру личе на птице крилате
кад их погна олујина јака.

Та брда, кад свану у јутарњем жару,
са раменима што се тесно сплела,
чини се играју обредну игру стару
око сунцем обасјаног зеленог села.

Те косе, те зелене по њима њиве,
што им сад у магли једва видим лице,
ти бели пешкири, расплетене гриве,
разигране су деверске коњице.

Та брда су ујутру једра као дуње,
румена као јабуке колутаче.
Познајем ту земљу, знам како се у ње
свако ситно зрно и сваки сан заче.

ПРОЛЕЋЕ НА КОСМЕТУ

Још мало, почеће да цвета
ливада и небо звездано,
замирисаће прва трава.
Без зара, ујутру рано,
пусти ме, мајко, да пођем,
и ја на то имам права.

Хоћу да ми милују косе
ветри што иду с Косова,
што са суседе Шаре слазе;
хоћу под небом јасним да заспим,
да ми росе
прохладне падну на образе.

Мајко, сенку ми ову скини,
вео који ми очи крије;
хоћу пролећу да се покажем
чим се помоли у даљини,
чим сјаше сред Метохије.

Чини ми се, мајко, лептирица сам
учаурена у свилу мрку,
а сунце ме у поље зове, зове,
у лет, ројење, потока трку;
чини ми се да имам лаке,
прелаке скуте лептирове.

Чини ми се птица сам са Космета
затворена увек у крлетку,
а дан се около светлошћу пуни,
небо облацима белим цвета –
тужно је то и птић да сам само,
само птић да сам жутокљуни.

А чини ми се још сам дете,
села бих на љуљашке ветра свеже,
па да под небо чак полете,
високо изнад шуме наше
одакле сунце пролећно жеже.

Хтела бих да му покажем лице,
да му приступим без бојазни,
вечитом томе ватреном створу,
и да га питам ко ме казни
да покривена лика идем
у ову пролећну косметску зору.

Излазим, гледај ме, зоро над шумом,
ти, на видику облаче рани,
гледајте ме, мали чобани,
коњаниче што мину друмом,
птице, чија песма сна ми не да.
Гледајте, људи, лице моје
како се сунце и месец гледа.

Излазим откривеног јутрос лика
са Српкињама у коло и ја,
гледаћу право у свог врсника:

и моје око поносом сија,
и у њему се јутрос види
цело Косово и Метохија.

Излазим. Пођи, мајко, до прага
али ни корака не иди даље,
гледај ме само издалека
и нека ти се срце раздрага.
Гледај ме, мајко, зоро над шумом.
Излазим. Пролеће у пољу чека.

СУТОН НА СКАДАРСКОМ ЈЕЗЕРУ

Јесу ли ово први дани света
кад живот на земљи тек се чека?
Докле оком видиш, нема човека,
нема дома, нема цвета.
Ничега сем камена, магле и воде,
и слободе, бескрајне слободе.

Црна Горо, где расте твоје цвеће?
Можда је као камен и оно сиво?
Где су ти њиве, где ти је дрвеће,
где су људи?
Има ли на твојем стењу ишта живо?
Шта сунце огреје када се пробуди?

Црна Горо, имаш ли јагањаца,
и птица, деци место играчака?
Имаш ли кутак где девојка сања
кад чује кораке мрака?
Шта ноћ успављује у бескрају овом
без клијања?

Има ли гдегод пшеничног зеленила
и земље прегршт у стењу дубоко?
Има ли села брдских и катуна
и водоноше крај изворског била?
Можда си докле људско види око
непрегледна камена буна?

Можда ничег нема сем тишине
што однекуда стално се долива
у смирај дана? Црна Горо, можда си само
домовине језгра, кремена и жива,
и њен громобран до громобрана?

И, после месечеве светлине,
сунце што прогоре на танком небу,
трава што је опазих ретку
и жбун згурени у каменом жлебу,
учинише ми се као прва светлост
и прво клијање у света почетку.

И речи људске изненадне,
ретке као капи ретке кише,
учинише се први људски говор
и као да на земљи нема
човека ни говора тако људског
нигде више.

СРБИЈА У СУТОНУ

Србија у сутону првом лебди
блага и тиха —
на рану је приви!
Ко би рекао да у срцу
и буне ниха,
да крви има на свакој њиви.

Србија као да се залетела
под облаке —
од понора, од висина мало преза.
Србија испод магле лаке
трепери као сребрна бреза.

Србија у сутону љубичастом,
као да је у јорговану
цветала јој свака гора.
Ко би рекао да је по дану
пуна црних њива,
пуна тешких брда, и опора.

Србија светлуца под маглом вечерњом
као да се пали шума стара,
фосфораста;
Србија је пуна чудних ватара
као да иза сваког брда
у оклевању месец заста.

Србија у сутону лебди блага,
сва мелем и млеко,
и као мартовско јагње покорна.
Ко би рекô
да је то земља
мрка и за непрестане борбе орна.

ПРОГЛАС

По милости божјој
и благослову светитеља из Раса,
ја, цар Срба, Грка и Арбанаса,
земљама које од оцева наследих
и мачем освојих,
које повезах крвним судовима
својих војника,
дајем законик,
и нека нема других законика
осим мојих.

Чедоубица, прељубник, најахалац,
онај кога злопакосни ђаво узе,
бабун, богумил и јеретик,
слабић који на суду не говори право,
човек који скрнави иконе светих,
биће сурово кажњен по законима мојим,
али не суровије
него што у закону стоји.

Ја властелу, према обичајима отаца,
од себара издвојих.
Првосвештенику и властелину
судиће се блаже него меропаху,
али не у страху
од царства ми,
и не блаже
него што у закону стоји.

Кудељници сиротој пред насилником
закони моји
биће уместо штита.
Ни робу праведном,
ни незнанцу што кроз царство ми хита,
нити иком
треба да их се боји,
само кривцу ће се сурово судити,
али не суровије
него што у закону стоји.

О ПОКЛИСАРУ

Поклисар који хита цару
из земље туђе,
или од цара своме господару,
да је неприкосновен
чим у области
царства ми уђе,
па био Византинац, Латин или Словен.

Где у село дође
да му се поклони вера,
да му се као госту указују части,
да му се с пута склони трн и камен,
да се преда њ не да
разбојнику ни гуји;
па пошто руча или повечера,
другоме селу да се поклисар преда
и уз пут заклања
као пламен на олуји.

О СИРОТОЈ КУДЕЉНИЦИ

У областима земље царске
ни за једну ствар,
ниједног дана,
насиља да није никоме,
и сирота кудељница
да је слободна и поштована.

Погазе ли коњи најездни
властеоска сена
или царска жита,
да се погнају у царске ергеле.
Погазе ли кудељу
кудељнице сироте,
да им се забије трње у копита,
да им се поломе ноге до колена.

Да нема тога
ко би се усудио
да се противу њена дома роти,
јер милост бога
штити најпре царске дворе
и колибе кудељница сиротих.

ЗА СЕБРА

Тражим помиловање
за себра
што ниче и умире као трава
у заборав из заборава,
за тридесет кућица његовог кромпира,
за усукано кукуруза стабаоце,
за дим над кровом,
за оно где је, следећи оце,
погрешио делом и словом.

За себра увек верна животу,
за себра који сунце воли.
Ако живот изда и шева,
и гуштери, сунца уживачи,
и песникиња мириса,
зова, за себра,
себар издати неће,
за себра који у поводу
води по десетину
себара синова.

ЗА ЗЕМЉУ КУДА ВОЈСКА ПРОЂЕ

Царе Душане,
тражим помиловање
за земљу убогу куда војска прође,
јер земља је таква,
она воли кад је обрасте трава,
кад у пољу чује говор човека,
она не воли да остане сама,
она воли да је буди мукање крива,
да је успављује јагањаца блека.

Земља је таква,
она се гуши од барута и метана,
она воли да се греје уз огњиште
где пастир грањем потпирује пламен,
земља друштво човека иште,
земља као родна грана
воли да јој човек спусти руку на раме.

Земља је таква,
она тражи
да је човекове руке гнету,
она воли да се семе у њу баца,
да је запахне мирис зоби и ражи,
воли да с пролећа осване у цвету
трешања и јабука,
земља чезне
да је стоговима сена и сламе
зими утопли људска рука.

ЗА ВОЈНИЧКА ГРОБЉА

Царе Душане,
тражим помиловање
за војничка гробља усамљена
којих се регрут само каткад сети,
за гробља без суза и без хлада,
са гдекојим знаком твоје поште,
где споменици једнолики као шињели
стоје један другом иза потиљка,
где певачице нема да слети,
куда заљубљени не долазе
да сакрију од људи своје милоште,
куд пут наноси само гавране,
где је шимшир једина биљка.

Царе Душане,
за војничка гробља где свака парцела
под конац стоји кô војска у чети,
за војника кога крај друма сахране
без себарске запевке горке,
далеко од родног потока и села;
за изгинуле у свету поворке
однекуд из Леђена, из Цариграда,
којима се мајка и данас нада,
за гробља оних које су цареви
у незнане земље слали да гину,
за војничка гробља у час вечерњи,
за њихову подземну и надземну тишину.

ЗА ЈЕРЕС

Благоразумевање молим
за јерес што се шири
у пределима царства твојега
да свет тек од ње постоји,
за јеретика што тврди да пре њега
није било пожара ни вулкана,
ни месечина, ни сунаца,
ни ињем посутих шума, ни снега,
да историје реке тек од јуче
пене се и хуче.

За велможе које говоре
да за Уроша није било господства,
ни златних кондира,
ни манастира.

За људе кратковиде
и ускогруде.

За младога који мисли да човечанство,
да лепота коју му очи виде,
настаје кад он је на свет настô,
да нико није волео слично,
да велика светковина људског живота
тек с тим поста.

За свачије мишљење детињасто
и јеретично.

ЗА ВАЖНЕ

Тражим помиловање
за оне који имају позивнице
за сваку поворку и панораму,
за човека
кога и у возу, и на гозби, и у храму,
и у рају,
нумерисано место чека,
за оне који још за века
гробницу где ће лећи знају;
за људе које на свакој води
чекају броди
и котва у сваком бродолому,
којима су сви знани и незнани
анђели милосрђа осигурани.
Јер биће за њих разочарење
када усред великог мрака
где све се измеша
не могу напипати ниједно дугме,
ниједно звонце,
којима се у помоћ зове,
кад не могу наћи ниједног брода
ни да се врате,
до твоје палате,
ни да продуже до обећаног
небеског свода.

О ПОРЕКЛУ

Ја знам ко сам
по звону
што са задужбина немањићких пева,
по јасности његова гласа,
по томе што ме од Студенице до Милешева
прадедови гледају с иконостаса
и што сваки у руци држи храм.

Ја имам
светитеља оца и деда,
имам светитеља за кума,
и на небесима
све Сухој планини од громада
преко Ситнице до Раса и Хума
моја лоза влада.

Ја знам ко сам
и по мржњи бесомучној
којом ме злопакосни гоне одвајкада,
знам по томе колико сам Угру
пред очима црн
и по томе колики трн
у сан Византији моја моћ забада.

Ја знам ко сам
и по пријатеља својих господству,
и по благородности њихова лика

и слави им копља и штита.

Са свецима и краљима ја сам у сродству,
о мом пореклу из књига староставних
владар на далеком двору
и летописац у манастиру чита.

О ОБОРЕНОЈ ЦРКВИ

Ко на војсци обори цркву,
да се хртови напусте за њим,
и да се обеси о првом храсту.

Ако се гране на храсту сломе
и одреши се везано уже,
да се грешном војнику томе
у срце гађа зрном пушчаним.

Ако ли анђели шаку пруже
и заклоне му прса њоме,
да му се обе руке одсеку,
и да се рањен пусти у трави
о пелену и гујину млеку.

Ако га прехране шумски мрави
семеном што се с биља просу,
да му се у огањ нареди босу.
Ако огањ плаха киша омете,
значи, небо га гледа без љутње,
јер је некада спасао дете
из набујале воде мутне.

О ЦАРСКОЈ МИЛОСТИ

Да судије пролазе кроз царство широм
и буду весници милости царске.

Кад опази судију царства,
да се ко спава украј туђих стаја,
коме су стрехе голе гране,
осети као кад стиже пролеће
које разапиње шаторе на све стране
као да је пошло да осваја.

Да се гладни чак у селу деветом
који се потуцају и просе,
кад чују да стижу судије од цара,
осете као кад долази лето,
кад птице полажу јаја у откосе,
и пећи за хлеб загрева јунска јара.

Да се презрени на вест саму
да се судије налазе испред села
осете као о празнику у храму
где се за исте грехове истом казном
прети и велможи и меропаху,
где се смртним осећа и цар и властела.

ЗА КАЛУЂЕРА

За калуђера Дечанског манастира,
калуђера који под распећем
у диму и у мирису свеће
нагнут над Библијом
о љубави само места бира.
Прескаче Каина и Авеља
и бајку у Кани
о хлебу који један
хиљаде може да нахрани.
Прескаче Десет заповести,
а чита о Адаму и о Еви,
причу о Рути,
о Марији Магдалени,
о Содоми и Гомори,
све док се манастирски не јаве петли,
док сунце не огреје гнездо шеви.
За калуђера
коме сваке ноћи на сан долази
како лети о деснују љутог змаја
кроз гору која звездом ромиња,
а под крилом му, украдена,
однекуд из раја,
најлепша од младих монахиња.

ЗА НЕСХВАЋЕНЕ

Тражим помиловање
за несхваћене
који не умеју да премосте
ни капиларских раздаљина
до мајке и сина,
до свакодневне ствари просте;
за оне који остају страни
рукама што их држе у наручју,
сунцу пред којим се све раздани,
собној, као кошуља блиској, тами.

За сопствене душе тамничаре,
за радости својих троваче,
за оне што вичу кад им се плаче,
кад у нежности грезну,
што уходе себе као туђина,
за пушкарнице срца њина,
за свачију душу затворену
и опрезну.

ЗА СЛУГУ ЈЕРНЕЈА

Тражим помиловање
за слугу Јернеја
који откако расте трава
и небо огроздом звезда роди
узалудно тражи своја права.

За слугу Јернеја
који узора
бразду дужу од екватора
и више истуца камена тврда
него у побрђу што је брда,
који повеза више снопа
него што други кита цвећа.

За слугу Јернеја
који на раскршћу виче из гласа
да је његова њива коју копа
и његова крава коју напаса,
да је глава коју има
на раменима
његова глава.

За оне о чија се права оглуше
сви, од кметова па до цара,
чија клетва буде силнику тешка
по неколико тешких тона,
ма не било душе,
ма не било ни бога ни демона.

ЗА СВАДБЕ БЕЗ ВЕНЧАЊА

Тражим помиловање
за свадбе учињене без венчања,
без благослова архијереја,
ван Студенице и Дечана,
за свадбовања
оних који су сунце узели
за сведока,
а за измирну
прогласили мирис биља;
за оне што су без сватова,
као у задужбину Светога краља,
ушли у дубоку шуму мирну
пуну косова, зеба, креја.
И над отвореном књигом живота
што је блистала, шумела и мирисала,
као изнад јеванђеља,
на питање шуме
узимају ли се драге воље
одговорили, прво човек
па онда жена,
као пред свештеником што други чине,
да ће заједно сав живот проћи,
његово месечином обасјано
вилинско поље
и његове урвине.

ЗА МАРИЈЕ МАГДАЛЕНЕ

Царе Душане,
тражим помиловање
за жене каменоване,
за њине саучеснице, помрчине ноћи,
за мирис детелине и грање
где су пале опијене
као препелице и шљуке,
за њине животе презрене,
за, неудојене самилости,
љубавне њихове муке.

Тражим помиловање
за месечину и рубине
коже њине,
за њене сумраке,
за пљускове косе расплетене,
за руку сребрно грање,
за њине љубави разголићене
и проклете –
за Марије Магдалене.

ЗА ПОГУБЉЕНА ЉУБАВНА ПИСМА

Милости, царе,
за љубавна писма која преживе
срце и руку што их писа
кад се нага
нађу на туђем хладном длану,
кад свештеници и грешници стари,
кад твоји писари,
подвлачити редове у њима стану.
За писма презрених несрећница
које су после трећега сина
заволеле човека
с којим нису рађати смеле.
За поруке у невештим стиховима
које су твоји копљаници
слали женама Грка и Латина.
За љубавне исповести монахиња
које је однекуда из пакла
на сунце изнео пакосни ђаво.
За писма туђинског војсковође
кога се трагична страст дотакла
према властелинки крај Вардара.
За посланице твојих поклисара
који су у танане вољене руке
млетачке шпијунке
предали важне тајне царске.
За твог царевића прву младу сету
писану потајно на пергаменту
због лепотице које себарске.

ЗА БРАНКОВИНСКЕ СЕЉАКЕ

За бранковинску посну иловачу
као мак црвену после кише,
за необрађену земљу крај пута,
у сабљичици и у драчу,
за раскош корова и кукута
око сељаковог плота и међе,
за непабирчене њиве смеђе,
за мисао му несавремену:
кад човек има трпезу пуну,
нека се нахране и чавке и вране,
за плодове што му под воћком труну.

За сељаке бранковинске,
за њихове псовке,
за критику њину
која не бира где ће пасти,
која звезде и сунца с неба скине,
која развеје ореоле
са светаца и са власти;
за политичке комбинације никле
крај лампека
у мирису џибре и комине;
за бранковинског таквога човека, —
а толико свесног слободе и нације
да би му позавидео и Перикле.

ЗА НЕРОТКИЊЕ

Благоразумевање тражим
за жене које нису дале
богу божије ни цару цареву,
које нису занухале
у колевци дете,
за неблагословене,
за жене
које пред собом носе транспаренте
снова и маште,
у чијем крвотоку само песме шуме,
за оне чија срца плоде
мириси и жубори воде,
чија су наручја пуна само облака,
које као птице над земљом праве гнезда
и водено цвеће лепоте роде.
За свакога који излази из реда
свакодневна,
навикнута,
који опчињен лута
некуд ван друма древна.

Тражим помиловање, драги царе,
за оне које су од младости ране
приволеле се царству поезије,
које трепере ваздан као брезе,
и месечином се заносе као барка,

за Јефимије,
за свете Терезе,
за сваку Сафо
и Јованку од Арка,
за све занете и недовршене,
и за мене.

ЗА ПЕСМЕ

За песме

што у танким лирским кошуљицама
изиђу на посмртне критике цичу,
кад сваки жудан каменовања
каменом се на њих бацати стане,
кад хајкачи на старе славе
леденоме подвргну бичу
песникове стихове недопеване.

За песникову прву љубав

затворену у стихова
крхке коморе и преткоморе,
за чедност њену,
кад под радозналости падне лупу,
кад свачије маште ветрењаче
у погон крену
да пронађу где се и због кога
прва песникова туга заче;
за такозване песничке грехе
кад их на архангелске ставе ваге
лицемери на окупу.

За стваралачку тајну нежну као саса

кад непозвани песми на врата
однекуд споља бане,
а песник лежи беспомоћан
у земљи дубље од два хвата.

ЗА ПЕПЕЉУГУ

Тражим помиловање
за лепоту која под коритом спава
док се маћехина кћи у златном руху
двором шепури,
за пепељугу,
за пепео сури
који по њој пада
док краљевих кћери маћехиној
сасечених пета
ципелу навлачи;
за пасторку која у запећку стоји
док су охолих маћехиних кћери
пуне твоје дворане и перивоји;
за лепоту која под коритом спава
у ланцима нехаја и презира,
за њене у врту заметнуте стопе,
за пасторку коју не изводе
пред краљевског просца да је бира.

ЗА ОНЕ КОЈИ ЦАРСКЕ ДРУМОВЕ ОРУ

Тражим помиловање
за зовину свиралу недужну
која говори у лице цару
што се само земљи поверава,
што кришом дотура ветар ветру
и мрав шапће на уво мрава.

За оне који причају гласно
шта су видели на царском друму
и иза зицина манастира,
за себре који се сулудо роте
против велможа,
који без копља и без ножа
налећу на перне буздоване,
за непокорне
који друмове царске ору,
који у разговору
сатерују цара до дувара.

За људе и жене
у чијој су машти размере света
померене,
за оне који усред подне,
док сунце билионима свећа
сија теби и мени, царе,
носе неку своју, малу, свећу,
за људе до зуба наоружане

на рогове пужа кад налећу.
За свачију заблуду тужну,
за храброст усамљену и излишну,
за тајне што су проговориле
кроз зовину свиралу недужну.

ЗА ЉУДЕ КОЈИ ЈАСНО ВИДЕ

Царе Душане,
за људе на раскршћу
између алфа и омега,
између Запада и Оријента,
којима се чини
и у Византу да нешто труне,
и у Млецима да нешто цвета;
за оне којима и леви и десни
противник буде,
за људе који ником нису прави,
јер јасно виде
и властелина, а и себра;
за оне на које иконокласти
подижу хајке,
а иконоборци их чекају
из заседа,
за људе о којима патријарси
говоре да су богумили,
а богумили
да су изневерили прво хришћанство;
за човека који се опире сили,
па долазила од Скита или од Хуна,
или јој у залеђини било царство,
или је вршила над човеком
шака бабуна.

О ПРАШТАЊУ

Ја нисам бог.
Само је он моћан толико
да прашта,
само о њему не говори нико
да је слаб кад опрости
и да је кривцу саучесник,
да је бабун кад помилује бабуна,
само кад он подиже свргнуте
и мртве васкрсава,
клеветници ћуте,
не кажу да је занесењак или песник.

Нисам ни властелин ни себар
који се свети,
који враћа жаоку за жаоку,
срам за срам,
нож на срцу за нож на оку,
ја се по срцу не управљам,
ја сам цар заробљен законима
које прописујем сам.

Нисам ни судија,
њима је у руке закон дат
да суде;
ни целат који веша, жеже, сече,
каменује кога.

Ја сам цар
и немам рашта
силазити као крвник међу људе,
и мада владам по милости бога,
нисам бог да праштам.

ГРАЧАНИЦА

Грачанице, кад бар не би била од камена,
кад би се могла на небеса вазнети,
кô богородице Милешева и Сопоћана,
да туђа рука крај тебе траву не плеви,
да ти вране не ходају по паперти.

Или твоја звона да бар не туку
о срце предака, Грачанице,
да бар светитељи с твог иконостаса
немају наших неимара руку
ни анђели Симонидино лице.

Да бар нису толико дубоко
укопана у ту земљу и нас саме,
да се нисмо привикли у тебе клети.
Грачанице, кад бар не би била од камења,
кад би се могла у висине узнети!

Грачанице, да си нам бар јабука
да те можемо ставити у недра
и загрејати студену од старости,
да нам бар пољима око тебе нису
предака давних расејане кости.

Да те бар можемо подићи на Тару,
у каленићку порту те пренети,
заборавити ликове по твојм олтару.
Грачанице, кад бар не би била од камења,
кад би се могла на небеса вазнети.

ВРЕМЕ ПРОШЛО

О свему сад говорим као да је било
пре хиљаду сунчаних година,
ма се десило и овог трена;
о свему говорим неизвесно
као да је свака ствар од мене
васељенски удаљена.

Као шуме угљенисане, под ледом,
као храст опасан с три столећа,
коме се сећања муте,
у оно што је прошло гледам
и пребрајам
паучинасте година колуте.

Говорим сада као да сам била
пре хиљаду сунчаних година,
као да сам на некој далекој планети
доживела љубав
и оставила тамо нерођеног сина.

НЕМАМ ВИШЕ ВРЕМЕНА

Немам више времена за дуге реченице,
немам кад да преговарам,
откуцавам поруке као телеграме.
Немам времена да распирујем пламен,
сад запрећем шаке згорела жара.
Немам више времена за ходочашћа,
нагло се смањује путања до ушћа,
немам кад да се осврћем и враћам.
Немам више времена за ситнице,
сад треба мислити на вечно и необухватно.
Немам кад да размишљам на раскрсници,
могу стићи једино кудгод у близину.
Немам времена да ишта изучавам,
немам времена сад за анализе,
за мене је вода сада само вода
као кад сам је пила са кладенца;
немам кад да разлажем на састојке небо,
видим га онакво какво га виде деца.
Немам више времена за богове туђе,
ни свога нисам добро упознала.
Немам кад да усвајам заповести нове,
много ми је и старих десет заповести.
Немам више кад да се придружујем
ни онима који истину доказују.
Немам кад да се борим против хајкача.
Немам кад да сањам, да лагано корачам.

МОЈ СВЕТ

Мој свет се сад састоји од мисли мутних,
од срца пометенога,
од онога што у болу докучим,
што наслутим,
мој свет се састоји од недореченога.

Мој свет се састоји од сумње у Бога,
од прижељкивања
да га има негде горе,
од приговора његовим законима,
његовој вољи да човек буде створен.

Мој свет се састоји од неспокојства,
од презања пред свачим,
у њему су и скрушености благе својства
и побуна
што човек прође тек што закорачи.

Мој свет се састоји од онога
што се мисли кад је поноћна тама,
несталнији је мој свет од дима,
од туге тиши.
Стотину васиона свет сад у мени има
и стотину кругова чистилишних.

ОПОРУКА

Оставићу вам једино речи
ископане из дубине слуха
као благо из кладенца,
наслеђене од ветрове фруле,
исковане где се срп кује,
речи отете с кљуна птици
која лети над облацима,
речи испретане на огњишту
које тајну ватре и пепела знају,
реч прочитану немуштем из погледа,
истргнуту човеку из плача,
речи које деца и понорнице
прво изричу кад спаже сунце.

Ништа вам нећу оставити
сем речи стихом оковане
као древни инсект ћилибаром.
Иза мене неће остати
ни капље крви ни у коме,
ни кошчице
ни срца бар као у птице малог.

ПЕСНИКОВИ ЗАВИЧАЈИ

Има крајева из којих
никако не могу да одем,
у које се и у сну враћам.
Некад су то брегови
у које су заљубљене воде,
некада стене спечене од суше,
некада пропланци
где су глог и дивље трешње.

Можда су туда идући у вечност
пролазиле ваше душе
још од земље збуњене, и грешне,
још пуне успомена.
Можда ме маме те боје и обриси
јер ћу кад на земљи већ будем заборављена
лебдети туда као магле и мириси.

ОБЕЋАЛА СИ ДА ЋЕШ БИТИ ВЕЧНА

Обећала си једном у детињству
да ћеш бити вечна,
откле год се враћали да ћемо те затећи,
као сенку испод кућне стрехе,
као кућни праг.

Није било ниједне наше пловидбе
да је ниси, као рибарске жене,
преседела на пучину гледајући;
није било буре ни бродолома
да нисмо после њих
поред неба угледали и твоје лице.

Где год бисмо се пробудили,
била си у прозору ти и сунце;
била си нам увек на дохвату руке
као вода,
увек као ваздух
присутна и неопходна.

Обећала си нам да ћеш бити вечна
као све што нас на свету дочекује
и остаје после нас.
И када си умирала,
чинио се да се осећаш кривом
што нас напушташ.

И НАСТАЛА ЈЕ ТИШИНА

Прво јој је орао у грудима
тукао крилом,
као да би из крлетке пут небеса,
до заоблачног блеска.
Затим се чула гугутка баштенска
како са перја помрчину стреса.
Ситна птица нека
потом је крилима стала тући
као да је рањена
и једва полеће.
Напоследку чуло се полетање
лептира ноћног
обневиделог од свеће,
па се смирило и оно.
И настала је тишина
као кад најједном занеми звоно.

МОЛИТВА ПРЕД САН

Нека нам сан не нанесе слике
од којих се испашта,
нека нам ноћас буде милостива
краљица несанице, машта.

Нека вас ноћ доведе
лика овоземаљског, јасног,
као у оних који међу нама седе,
нека вас остави до у доба касно.

Нека причека да вам искажемо
што за живота стигосмо ретко,
нека нам ноћашњу деоницу бдења
радосна сећања осветле.

Нека не уснимо да вас тамо муче,
напуштене,
нека ноћас не будемо свесни
ваше смрти и бескрајности њене.

ПУТОВАЊЕ

Путујемо, бар у сну, ноћас
опет у Москву,
спреми бријаче, рупце и кравате.
Заштитиће нас тама и самоћа
које бегунце увек штите и прате.

Пројурићемо колима муњевито
као што јуре с краљем земље стране
да не би, однекуда, допао ране,
и срцем ћу те заклањати притом.

У возу немој се бојати кондуктера, —
деца и мртви не плаћају карте.
И да те спазе, сумњам да ће да врате
и да погоде с киме у свет смерам.

Превешћу те неопажено до циља
као што опасне и драгоцене ствари
преко границе
превезу кријумчари.

Узећемо собу на петом кату,
или већ који буде био крајни,
тако опет близу облаку и јату
доживећемо драж стрепњи и тајни.

Дању буди светлост, ноћу прамен мрака,
да нас не ода каква ситница глупа,
да не опазе како уза ме ступаш
ни људи нити који од вукодлака.

Тако можемо и где се чита и руча,
у цркве и на гробља заједно пасти.
Полазимо у зиму и, за сваки случај,
понеси свој вунени џемпер пепељаст.

ТАЈНИ САСТАНАК

Знала сам да ћеш доћи опет
да беремо гљиве,
у изобиљу их има данас,
само не спазих ни сад
којим си стигао путем –
преко шуме, потока или њиве.

Берачи свуд пред нама и иза нас,
и нико сем мене не опажа те,
нико не сања
да корачаш ти уза ме
између млечњача и варгања.

Тако се тајно састајемо
по шумама, покрај обале вода,
по богазима између папрати,
али нико нам не зна тајног пута,
тајног брода.

Људи само виде како се из шуме
бледа вратим.

ЗЕМЉА ЈЕСМО

Земља јесам,
и њена студен.
Небо ми и у подне окреће север,
земља и лети предео санти,
врт ми се црни од кукуте,
у хлебу ми је кукоља чемер,
мисао ми једино патњу памти,
и певице су према мени круте,
срце ми је ноћас језеро
у које потоци не увиру,
ствари са мношћем као гроб ћуте,
све ми открива тамну страну,
с пучине сећања вали наносе
за непоправном ствар непоправну.

2.

Пелен јесам,
на који лептири никад не слећу
јер је таман,
на који пчеле не падају
јер је горак,
који девојкама није о појасу
јер несрећу носи,
у чијем се бокорју шеве не гнезде
јер је суморан,
ком јагањци не прилазе да га пасу.

3.

Суза јесам,
она ме као рђа нагриза
и таложу ми се у честицама
као соли
и претвара се у немир и несан
и потајно ме ноћу боли;
хвата ми се око срца као иње,
кроз кости ми рове,
сва сам сузама проточена
као дрво које жижак точи.
Суза јесам,
од ње ми данас густа мрена
пада на очи.

4.

Патња јесам,
и бол несмотран још у клупка
и матица плача.
Патња јесам,
иако још стојим дупке,
иако још корачам.
Као шарка узнемирена
непрекидно она у мени палаца
непрекидно прети.
Патња јесам,
мада према сунцу
окрећем се јутрос као сунцокрети.

5.

Сећање јесам,
и његови ноћни лептири
и игра њина
око усамљеног у срцу пламена,
која се ни пред зору не смири.
Сећање јесам,
и потамнело злато његових икона
и вечерња његова звона
која се у мени чују
и кад их нико не потреса.
Сећање јесам,
и његова ноћашња опела
и бдиља јасика
и мисли суморних дуга прела.

6.

Путници јесмо
по дну кланца дубока и дуга:
кроз помрчину богаз вијуга,
не видимо куд нога ступа,
а однекуд туку киша и крупа;
бојимо се поглед дићи своду,
и погледати под собом у воду.
Кад изиђемо ноћи из процепа,
небо је пуно црних лишаја,
под трепавицама му нигде сјаја,
иако су свитања сати;
не усуђујемо се усусрет дану,
а на путу не смемо стати.

7.

Земља јесмо,
остало су све привиди.
Једино није привид рана
која се у ноћ отвара и бриди.
Привид нису једино воде мутне
ожалошћеникових снова
и несрећа наговештаји;
једино привид нису зле слутње.
Привид једино нису
умирућега последњи сати
нити незнађе и понори
који се отворе
кад ко мора у земљу да се врати.

8.

Земља јесмо,
претварамо се у њу свакога часа.
Земља јесам
као њива прадедовска крај Рабаса,
као ковиље на ливатку
и тресет где зукве расту.

И нас двоје смо били она
још оног поднева кад смо у шуми,
удишући мирис смоле и луча,
лежали у трави која се сунча,
и оног вечера кад смо покидали
паучинасте снова двери,
и онда кад смо од љубави

крилатили као пред свадбовање мрави;
и кад смо докучивали шта птице мисле
на месечини,
шта уцветала грана сања;
и онда кад је срце у магновењу
будућност, као пророк, могло да згледа;
и онда кад нам се машта
развијала као цвет локвања.

9.

Земља јесмо,
сваку нашу честицу и влакно
испиће она до дна, полако,
жеђ ћемо утолити корењу храшћа,
кукцима каква подземног збега.
Земља јесмо,
смрт ће нас искапити
безбројем цевки и натега.

10.

Земља јеси и ти,
благословена међу пчелама,
матице пчело,
и твоје поданице, пчеле нероткиње
које си јутрос први пут одвела
под небо сиње.

Земља која све гута
прогутаће оне тисуће радилица,
и тисуће њиних будућних смена,

и трутове побијене с предумишљајем,
и твоје противнике осу и стршљена.

Земља биће
и све на што ће икада пасти
у саћу сад дубоко успаване ларве,
јагорчевине збегови и цвасти,
и посинак сунчев маслачак
и клице што се тек спремају да јаве.

Земља биће
и восак који сад мирише на смрчу,
и цветни прах,
и млеч као крв људска животворан,
и мед у пчелињем сићушном врчу.

Земља јесте
и ви, тек крунисане матице пчеле,
и кос и цврчак босјак
што вам испред вратница певају
док се плодите
и док радилице негде праве восак.

11.

И ви полетарци меки као душа
које мајка још храни,
и ти шево коју све јутро слушам,
и ти самохрана кукавице на грани,
бићете једном само кости дробне,
грудни кош и кљун и канџе,
негде у шуми међу сметовима и иверјем.

Неће се знати какво сте имале перје,
црно, сиво или жуто,
јесте ли певале кад сунце изађе
или кад почиње сутон.

Бићете само птичји костур дробан.
Знаће се само да је постојала
птица завичајна
негде на ливади или на дубу;
али како је певала,
је ли била зимовка или селица,
је ли ишла перја зачешљана
или је носила паперјасту ћубу,
остаће тајна.

УСАХЛЕ РЕКЕ

Тону у земљу завичајне реке
куд су редом утонули и преци;
нестаје обиља
њиних руку, рубаца и рукава,
очију њиних зеленијих од смарагда
у које су свагда
сунце и месец спуштали сидра.

Сахну полако завичајне воде,
можда их земља, можда небо пије,
можда уста вихора змаја,
можда потајница видра
или белоушке водене змије.

Тону у земљу реке завичајне,
муљ им се и коров уплићу у власи
које су сунцу давале дању да сплиће
а ноћу месецу да их мрси,
тону у земљу њини светли украси
и сад носе ћердане од окрека.

У земљу тоне бранковинска река,
зебе се више украј ње не бишту
нити ракови под белутком плоде,
помућене зенице њене правце
гледају у мене кô да траже лека.

И нигде да уберем стручак здравца
нити да нађем горчине пеленове
нити воде са непресушна бунара
да је пљуснем на њене сухе усне
и чело које у грозници изгара
и да је на сунце поново позовем.

ПЕРУН

Дрхте земља и камен тврди
и траве се преплашено по тлу стеру,
долази бог громава Перун,
а срце му од огња и туча
дими се и срди
и кључа,
и падају огњене брадве
на шуме, торове, угљарске чадре, –
још трен само па ће Перун
и на Цареве конаке да надре.

Слушају стрелци тек стигли са војне
и уплашени и срећни:
Ипак има неко моћнији од Цара,
од Цара већи,
који небо саздаје,
и разара 15 у парампарчад,
има страшнијег од Царева гнева.
Нека и погину под Перуновим громом,
од његова мача,
али има неко моћнији од Цара.

Радују се и уплашени чобани,
орачи, угљари, просјаци:
Ипак има неко
ко и Цару страх у срце сагна,
пред ким бежи

и Царева и Волосова јагњад,
пред ким се и Световид
у Месечеве заоблачне куле склања,
и бежи Морана
у звезда гробишта,
неко пред ким и сунчеви петли
узлећу на неба највиши торањ.
Нека гром побије и стада са гора,
нека усева попали,
али има неко
пред киме је и Цар мали.

ГЛАС О ПРОРОЧАНСТВУ

Рашири се глас о пророчанству
по целом царству,
као поводањ страшан се сручи
чак до Дунава, до Црна Мора,
увуче се у кровињаре
и под стрехе царског двора.
Као обручи
народ опаса богомоље,
испосничке шпиље и лавре,
и пред Царева врата навре.

Божјег човека послушај, Царе,
понеки моле.
Он је светац:
звериње једе из његових длана,
змија на њега не палаца,
не насрће ни вук од глади мршав.

Као ти из књига пустињак чита
са звезда, са извора, са мириса биља.
Мада сахрањен у камену шпиљу,
види око себе
као да је на врху крша.
Зна тајну што на ветру лепрша,
зна шта је магла у недру пронела,
шта је гавран гаврану рекô,
шта јелени ричу, шта урличу вуци.
Послушај, Царе, пустињака,
не крећи на Рашане
с оружјем у руци.

НАСУМИЦЕ ИДУ РАШАНИ

Насумице иду Рашани.
Слутња им је само водиља,
и жубор река, и мирис биља,
и свод неба одавно знани.

Час им се чини
да им браће Влашића Седам
иде уз раме
као захумска у туђину свита;
час да им Краљ с њима у сусрет хита;
час како Волос из свога тора
баца навиљке Кумове сламе
да не скрену с пута док не сване.

Насумице иду Рашани.
Светли се једино неба данце,
светле Мала и Велика Кола
идућ у стопу уз изгнанце.
Да ли су то према Краљевој земљи
окренула руде?
Да ли им то своје запреге
Краљева небеса нуде?

Насумице по камену збег корача.
Једна по једна звезда се тули.
Да ли то још светли Вечерњача
или луч на Краљевој кули?

ПОКЛИСАРИ

Седи Краљ у разговору
с поклисарима и велможама рашким
и монасима вичним перу и збору
док дивовски кипарис на обзорју
прети
као сенка Цара на Црном мору.
А ноћ је тиха,
мирише пелен, мирише вресак
и мирис морског дна исконског
доноси с пучине валова ниска.

Краљ и поклисари слушају ћутке
како се вали гласе
час као здравица винска,
час као успаванка закарпатска,
а затим као присна ласка
и тужбалица древна словинска.

На мору, потом,
као да се ветар нагло промени,
чу се битка, звецкање шлема,
и шкргутање тисућ сечива,
и како звечи ратничка спрема
и пада штит
на груди другог штита,
како букте ратни покличи
као да наступа Краљева свита.

Свега има у гласу мора,
у ћукова причи.

ИСПОСНИКОВА МОЛИТВА

Исусе, моли те испосник с Велебита
који се напајам мирисом трава
и снежницом водом,
који нисам згазио ни мрава,
ни убио паука шпиљи под сводом,
нити разорио љуштуру пужу,
ни пресекао змију или ровца,
који нисам убио ни ћука ни вране,
сем голе душе који немам ништа,
ни злата, ни сребра, ни божјачког новца,
молим те, Исусе, за ратнике Краља,
који морају на војну да одбране
богомоље на земљи словинској
и куће брвнаре и куће каменице,
да заштите предака гробове,
и колевке,
кипарисе и клеково грмље ниско
и мирис древни велебитског биља
и пустињаке укопане у стени,
у помрчини шпиља.
Исусе, Краљ се дигао против насиља,
он изгони из земље освајача
као ти што си фарисеје из храма.
Лице, Исусе, данас окрени к нама.

МОРАНИНА УСПАВАНКА

Сад сте моји сви одреда.
И ви што целујете иконе Бизанта,
и ви под окриљем Млетака и Рима,
сви ви међусобно што се крвите.
Никад нисте били један уз другог тешње,
крв се ваша опет под земљом меша
у велику словенску понорницу.
Из ње ће вам постојбинске нићи липе
и леске и дивље трешње.

Сви ви старином иза Карпата,
и ви опаљени од врела зрака
и ви белолики, главе русе,
и ви што устајете против Бизанта,
и ви што устајете против Млетака,
сви ви завађени,
ходите у тихо царство мени,
и у њему се тесно збите,
отворена су вам широм врата.
Заувек
ту се помирите
у недрима земље смеђе,
заборавите под небом јата,
заборавите звезде и мраве,
заборавите обале и међе.

А жамори опет глас из грања:
То није богиња била Морана.
Одавно је и она покопана
у ћивоте заборава.
То је ноћ што излази однекуд из јама,
то је тама,
сестра вукодлацима и утварама
што напуштају ноћу боравиште.
То се прошлост однекуд искобељава,
то су ваша тамна сећања
на барбарска древна гробишта.

ПЛИМА

Како који нов дан сване,
зацељују се хумке и ране,
враћају се мир и лепота.
Краљу расте сила сувоземна,
расте флота.
И сваке ноћи он чује из мрака
глас прадеда непозната:
Гледај, потомче,
море бежи од Млетака,
пропињући се као коњиц сапет
када се уза ослобађа,
завирује у теснаце и у шкрапе,
полеђушке се баца по жалу.
Гледај силу белих лађа,
пучина их је и лука пуна.
Чуј, вичу тисуће твојих морнара,
то њихов зов је
и звекет шлема,
то поздравља те с пучине, Краљу,
твоје бродовље.
Гледај, пристиже на обалу,
не види се вода од барки,
од једара и од катарки.

ОДЛУКЕ СВЕТОГ СИНОДА

Целе се недавног војевања ране,
али на кули Краљевој сада
нову битку бију
дуге ноћи и дане
преко мора допловили кардинали
и Краљеви бискупи
и монаси из манастирске стигли самоће:
Словени своју реч у цркви бране,
а туђинац хоће
своју да натури.
Док пук узбуњен одасвуда жури
и у гомиле се купи
насред поља,
око сеоских богомоља
и око Великог Свештеника
који чува језик с олтара
да му га туђин не отме,
који тражи да се Господ у цркви зове
како су га звали и дотле.

САВЕТ ЈЕРЕТИКА

Краљу ионако пуном двоумице
долази тих дана стогодишњак јеретик,
руке су му као листови старе књиге
изгужване и пожутеле,
дуге власи се са брадом сплеле;
долази и говори,
а глас му је за људско ухо претих:
Краљу, твој пук не појми црковни језик
отаца светих.

Перуну се зато ноћас окрени.
Он говори језиком твојих предака
којим око нас све говори.

Ни ти ни велможе
не спасосте словенске богомоље,
древне као и ово шкоље.

Перун је једино кадар
доказати високом свештенству
да се говорити с Богом може
једино као што се говори с гробом
и колевком,
са народом из потлеуша,
као с Велебитом
и са морем
и успоменом светом неком.

ВЕЛИКИ СВЕШТЕНИК

Велики Свештеник нински
руку диже пут звезда,
звоници се чине према њему ниски:
чини се брани се од најезда
које долазе са копна, са мора,
из градова и земаља туђинских.

Велики Свештеник говори све громче
Небо, све нам узми
осим мора, крша и круха,
осим молитвеног језика предака.
Објави да ти људска молитва свака,
ма на ком језику изречена,
допире до срца и до слуха.

Велики Свештеник говори тако
небу и пуку
надрастајући звонике и кипарисе,
а као узбуркани вали око стене
пук се око њега збија
пружајући му руку.

ГЛАС ПРЕДАКА

Дигао се пук, велможе, гора и вода,
против туђинске службе божје
и глас претка непозната
саветује однекуд из тмине;
Краљу, разговарај ноћас с Богом
на језику из прапостојбине,
Бог тај језик добро разуме,
и моли га да ти га врати
у богомоље.
Не треба ти звона ни икона,
не треба ти олтара ни епитрахиља,
клекни на прегршти мирисног биља,
украј влати
пелена и жутиловке,
међу жбуње вреска.
Ја Бога познајем, њему смета
раскош створена у његово име.
Разговарај на језику нас предака
и моли да словенску службу врати.
Не треба ти посредника
у црквеним одежама.
Кад смо на обале мора дошли,
и Бог
и море нас је разумело,
и пружили су руке нама.

САН О КРУНИ

Стоји Краљ на обали
и гледа некамо пут истока.
Пали се понека звезда ретка,
лука је мора до врха пуна.
И Краљу се чини однекуд чује
глас онога давна претка:
Гледај, израња из воде круна
лепша него круне Византа и Рима
и бог милосрђа у ватреној одори
с неба је на руке прима
да је на твоје стави чело.
То од њеног драгог камења и злата
све море гори,
то се она огледа у затонима.
То она обасјава шпиље и шкрапе
и далеке хриди,
те се сваки кутак обалске мапе
јасно види.
То она одавде чак до Дувна
претвара поља у сребрна гумна.

И још говори прадед невидљив:
Погледај тај храм велелепан,
ту камену, сиву катедралу
с тисућ кандила,
тисућу полилеја на стропу
и жижака у рукама поданика, —

под њеним сводом пуним драгуља,
насред сребрне оне простирке
што се пружа од тебе до храма
стаћеш и примити краљевску круну,
уз глас оргуља.

А потпиривач сумње и неповерења
притајен увек као ухода

час погодан чека,
и чим се Краљ занесе, шапуће му:
То, кнеже барбарски, није круна
нити је твоје крунисање,
него месечина израња пуна,
него се месец у сваком затону,
сличан златном чуну,
нише на валу.

Кнеже барбарски, то се месец блиста,
он обасјава околу хриди,
он се одасвуд види.

А оно што личи на катедралу,
високе су оштре планине.

И што ти се стубови чине,
кипариси су, борје и палме.

Не чује се ово глас оргуља,
нити свештеници читају псалме,
него море с ветром разговара.

И сребрна она простирка,
сребрне стазе
што долазе пред твоје ноге,
месечеви су дуги одблесци.

А те светиљке многе
бити неће кандила и свеће
и полилеји, него су сазвежђа
видику до најдаљих међа.

И опет глас предака поче:
Гласове сумње не слушај, потомче.
Тебе је судбина на свет довела
краљевском душом крунисана,
краљем ти си већ уписан
у летописе.
У земљама словинским и несловинским
о теби као краљу говори се.
Ти си краљ имаднеш ли на глави
као круну
месечину само пуну,
као што богови остају боговима
ако њима и не моли се.

А ми се у прошлост враћамо, Краљу,
силазимо међу понорнице
и још дубље.
Подизаће сунце до у зенит
своје зубље,
платиће ти земљу месечина,
шумеће потоци, хукати сова,
кликати крагуј,
само нећеш чути нашег гласа.
Али ти срећно и даље краљуј,
брани румена пољца ова
и камен краса.

ЗДРАВИЦА НОРВЕШКОЈ

Попела си се уз лестве упоредника
до највишег на северу спрата
откле је у понор страшно погледати,
где вртоглавица људе с југа хвата.
У ведро подне као да си од стакла:
са сваког завијутка окно ти гледа;
заслепљују сребром и одсјајем злата
воде и дивовска огледала леда.

Попела си се уз лестве упоредника
до торња где студени ветар шиба,
сва полуземља, полувода, полуприча, полујава,
сва ковитлац, пахулица, пламењача,
светлопера из бајке риба
кад изрони из језера плава.
За поамнога змаја твојих бура
фјордови су потковице од сребра
а дворови камена планина ребра.
Око твога појаса поларнога
коло воде лети беле ноћи,
а зими поноћи у мрак обундане.

Попела си се уз лестве упоредника
до највишега на северу спрата,
валови су ти високи као куле,
а вихори на девет катова,

од њих и ледена урвина преза
а камоли застава твојих шума, бреза,
у крш пободена.

Норвешка, свежа си као у први дан постања,
киптиш од још непознатих стена,
и још невиђених водених раздања,
на трепавицама још ти трепери роса
као у час изласка из хаоса.

КАТЕДРАЛА У ТРОНДХАЈМУ

Као да сам ступила у пећину
коју вода дуго, вековима, ваја,
чекам док прозори с висине не сину
и не унесу споља мало сјаја.

Нема икона; са зидова голих
само камених венаца дуге ниске,
а грчки и маварски капитоли
опомињу на сталактита
цветове пећинске.

И нашто би иконе испод овог каменог неба,
у пећинској огромности овог свода.
Једва слутим где би и Исус могао да буде
узлетео под куполе попут галеба, –
као Бог и он и нигде и свугде.

На свему вечности и природе печат:
на поноћно сунце налик је розета,
и прозори уски као процепи фјорда
више тајни крију него што причају
о постанку света.

Посматрам на њима слике из Библије,
али сам само лепоте боја свесна,
главно је да у полумрак светлост лије, –
она је овде икона и света песма.

А можда ово и није катедрала
и не треба уопште слушати водича.
Можда је однекуд залутала и скаменила се
о дељењу светлости и таме прича,
и можда оно не чујем оргуље испод свода,
него смрћу прети набујала вода.

НИЧИЈА ЗЕМЉА

Тебе, певице, која чекаш на граници,
не могу пустити унутра,
узаман не зови.
У земљи ничијој још од јутра
хучу ћукови,
она није за сунцем опчињене птице.

Шта би у земљи где су зрикавци помрли,
где се не огрће рупчићем мака,
где се не отварају локвањи;
у земљи где се пред поноћ не грли,
где нема јутара свадбених,
где певати не би била у стању.

Шта би у тој земљи
где се пред пут журно затварају шкриње,
запрећу огњишта,
поља за собом топе,
у земљи где се само предани,
где се чују времена стопе.

Шта ћеш у земљи где су избројани
срца откуцаји, кораци и сати.
Певице, чујем те већ у час рани,
али са границе земље ничије
морам да те вратим.

ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ

На чардаку сам ни на небу ни на земљи
где су олује и облаци,
без крила да на небо узлетим,
без снаге да се у понор бацим.

Око поноћи долеће змај огњени,
пола вихор, пола човек и пламен,
у грозници привиђан мени,
и нагони да му од метеора и муња
требим замршене власи,
да му их као у пирата сплићем,
да тресем доламе пуне чичкова труња,
и кад му огањ букне уза крила,
дланима да га гасим.

Ти што боравиш сад у неба
васионској некој згради,
ако ме се још сећаш,
пред зору долебди
и са чардака ме укради.

ЗМИЈА МЛАДОЖЕЊА

Ноћу ми се змија младожења
с две зенице ледене
на срцу клупча;
али падне ли, однекуд, са луча,
варница лака,
сагори змији кошуљицу свлака
и ти се место ње створиш крај мене.

Узимаш ме нежно за руку
и као месечари полазимо
на венчање
кроз сабласне светлости врежу.
Свештенице успомене излазе из чаура,
стављају нам на главу круне венчане
и руке вежу.

На свадби нам ноћне птице
и змије младожење
воде кола.
Ти играш до мене
блед од месечине и бола.

Кад месец зађе,
са венчања се враћамо кући
кроз шуму пуну мрака;
али ти се као и јуче
после првог на прагу корака
претвараш у змију младожењу
и на срцу ми се клупчаш.

САМОЋА

Од јутра ходам
адам између набујалих вода.
Нигде никога, само тајна
замршена грађа,
само ја и самоћа
бескрајна, слатка и очајна.

Нигде зверке, детета, човека,
а мирис сунца наноси те
отуд одакле нећеш доћи никад,
и светлост има сјај твојих беоњача,
и одјек једног поноћног плача
уза ме корача.

И кад год ме грана дарне,
чини ми се твоје раме
иде уза ме,
од сенке на стази учини се
да ти чекаш,
а знам да то не може бити
одсад па довека.

САН

Да не бих могла на земљу да се вратим,
као робињи украденој везао си ми очи
рупчићем магле,
утулио за собом свећу,
и одвео ме у крај непознати
до кошница одакле звезде излећу.

И ту си ме саму самциту,
невино и лако као кос женку,
оставио заслепљен неке планете сјајем
и на првом сунчевом сателиту
отиснуо се за њом
звезданим бескрајем.

Пренух се од овога сна као од море,
али збивало се поново тако
све до зоре.

МИСАО ПОНОРНИЦА

Управо поверујем
нестало је заувек оне мисли понорнице
што час тоне у таму,
час излази на лице дана,
а она уто бане
из радости, из туге,
из васионе пусте и простране,
и окрзне других мисли прамен.

Из сна ће ме и ноћас пробудити
њен хитац
да ме као краљ обмане,
јунски свитац,
завара и поведе
у тамних мисли омче и заседе.

НАПУСТИТЕ МОЈЕ МИСЛИ

Напустите ноћас сви моје мисли,
да се смирим,
да не чујем шумове ни шапате,
да ноћни лептири
који ми око чела круже
попадају по тлу
као кад изнесеш из собе свећу,
да се у колотечине врате
крвотока струје
као изливене воде
у корита река,
да и у мени, као и у ноћи,
и на мору, и у ваздуху,
настане осека.

РАЂАЊЕ ПЕСМЕ

Ова песма споро као јабука зри,
набуја по неколико пута,
а не попне се до деветог вала.
А све је ту што стихове буди:
лепота обалског растиња,
које почиње цветати и зрети,
и мирис жала,
и жалост легла на груди.

Ова песма никако да се роди
мада јој је време
да буде са срца отргнута
као јабуци око које сунце обиђе
деведесет и више пута.
А ту је и лепота приморског лета
и мисли које тиште –
као што се при рођењу детета
крај жене сјате
богиња Жива и Парке у породилиште.

ПЕСНИК

Доћи ће ти изненада телеграм
из далеког у свету места,
у касни сат.
У соби бићеш сам,
обузеће те немир и страх
и најпре нећеш моћи
веровати да блиског неког неста,
као да би нестало поезије,
љубави и месечевих ноћи.

Схватићеш затим.
И као да си остављен од свих,
пулс ће ти постати
успорен, тих.
Гледаћеш кроз окно
у заснежен пред кућом врт,
али га опажати нећеш,
као да си слеп,
једнако мислећи на смрт.

Сутрадан, написаћеш стих.
И већ ће ти бити лакше,
особито ако буде леп.

ОБЈАВИТЕ ЈЕДНОМ НА ВЕЛИКА ЗВОНА

Закрчене су земља и васиона
од жалосних о људском бићу вести.
Објавите једном на велика звона
измирења, покајања, благовести.

Не јављајте само за земљотресе,
покрадене мисли, покрадене своте.
Јавите и када се радости где десе,
када се отвори у коме вулкан доброте.

Не вадите само блато из гата,
има ваљда, негде, и песка понеко зрнце,
понека љуспа злата.
Јавите нам каткад да су помиловали
другомишљенике, упорнике и Црнце.

Разгласите и по неколико пута
и добра као што се зла разгласе,
и моћи ће, можда, мржња да се спута
и љубави бар трун да се спасе.

Јавите нам да се нашао, негде, неко,
ко је прославио суседову славу,
уоквирио и његова барда.
Јавите да је добрих звезда пала
на нашу планету цела милијарда.

ГОЛКОВИЦА

Време ме зазиђује,
али поезија ми отвара прозор на кули
и њеном иглом магнетском
привлачим звезда злато
и високих се небеса
антенама њеним хватам.

Време ме зазиђује,
али ја поезијом камену кулу
у крилат чардак преобрнух,
с њега на дуги заказујем састанке
као на брвну.

Време ме зазиђује,
али ја поезијом пуком
дубоко под земљом себи дубем
спасилачке ходнике
као пијуком.

И ОВДЕ

И овде, на ничијој земљи,
улазиш ми у сан као у дворе
које си напустио тек јуче.
Улазиш кроз затворене капије
и кроз поре,
као да си од мога сна у дугом путу
погубио кључе.

Улазиш у закључане просторе
слуха и вида,
провучеш се испод очних капака
као месечева зрака,
као лопов прескочиш
сну преко зида.

У земљу ничију
склизнеш по јаве и нејаве самом шаву,
пробудиш поноћ успавану,
суза укапаш у кладенце,
негде дигнеш,
негде спустиш болу брану,
и тек те јутро однесе на свом сплаву.

РЕКВИЈЕМ

Огласите моју смрт
потоци што падате са високих става,
стари гаврани,
кукавице нарикаче,
ћукови и сове с високих букава,
и ти грлице што под стрехом плачеш,
и ви ранораниоци шевини сопрани,
огласите је тихи уздаси цвета,
мириси земље узоране,
огласите мој одлазак са света.

И ти што си једном као човек из приче,
прегазио к мени воду без газа,
пробио се планином где не бораве
ветрови водичи,
где нема маховине зелених путоказа —
проби се кроз царства таме голема
и буди глас међу гласовима
мога реквијема.

ИЗА ШТИТА ПОЕЗИЈЕ

Речи које сам тајила,
које нису могле бити изречене
очи у очи, на раскршћу,
од стида, од страха,
стоје у песми неприкосновене.

Прошле кроз чистилиште
поезије и бола,
греха су опроштене
као да су исказане са олтара,
као да су обзнањене са престола.

У песми су као у зачараном врту
куд само трагачи за сном зађу.
У њој, као мед у шумском саћу,
речи стоје свачије и ничије,
и твоје и моје.

Речи у поезији невино звуче
као први пут изговорене,
као љубавне изјаве
на срцу лицидерском.
Тако их читај, нагнеш ли кад главу
над песама свеском.

ДРУЖИЋУ СЕ СА СУНЦЕМ

Кад је већ тако,
дружићу се са сунцем.
Ићи ћу му у сусрет дуго,
ја уз брдо, оно ће се уз небо пети,
ја ћу хитати, оно ће ићи полако
уживајући у пространом видику.
Кад оно у подне стане на неба цести,
ја ћу на земљи недалеко сести;
кад оно почне слазити низ модру косу,
и ја ћу низ брдо
са пастирима и њиховим крдом.
Пред ноћ кад се сунце растане од мене,
у сну ја ћу наставити да га пратим
низ његове путе мени невидљиве.

УСПАВАНКА ЦВЕЋУ

Спавајте,
од светлости су вам уморне очи.
Спавајте,
навући ћу завесе да има мрака.
Спавајте,
препуни сте дневних утисака,
модрога неба, сунчевога злата.
На одмор ћу сада поћи и ја,
утрнућу лампу да ми не сија,
затворити своје собе врата.
Спавајте,
вама ће ноћ бити лака,
а мене ће будити снови,
рђаве слутње, сећања упорна,
бићу све до зоре њихово оруђе,
лебдеће ми душом
као око свеће ноћни лептири.
Спавајте,
затворићу добро душу
да мој тежак сан
у ваш не уђе.

ВЕЧЕ НА ЛИВАДИ

На западу небо зрачно као призма.
Ливада се наједанпут ућута,
кроз полумрак назиру се само дивизма
и кукута.

Сад ће кукац, сад ће ветар и цвет цвету
љубав да призна,
помешаће се рој цветних ореола
и таласи магнетизма.

Сад се вечерњача за излазак спрема,
појавиће се над ливадам гола,
сад ће пасти ноћ, као у цркви, нема,
сад ће се чути глас цврчка пун бола.

СВЕ ЈЕ ОД МЕНЕ ВЕЋЕ

Сав свемир је у мени,
а све је од мене веће.
Гугутка у гори
има више милоште
него све што ја у љубави изговорих.
Змија има отрова да отрује
мачеве за десет Хамлета,
ја немам ни за једнога мрава.
Више исконске мудрости има
биће цвета
него све што мени икад главом сину.
Птице су верније од Пенелопе
а камоли од мене.
Пчела вештије гради саће
него ја строфе.
Ласта у крилима носи радаре,
а ја лутам.
Заљубљени тетреб пева
нежније од мене.
Дуга од росе испреда боје,
а ја из свега
тамна плетива.
Свици осветљују пољску таму,
ни прст пред оком зенице моје.
Капља воде од кречњака
ствара кристале,
ја не могу ни крчаге.
Мрав зида на земљи тврђаве и дворе,
ја од снова трошне катедрале.

НАУЧНИ АПОКРИФ

Верујем у религију апостола
научних института.
Верујем у апокрифе науке
више него у приче
о Јоасафу и Варлааму,
о Тристану и Изолди,
о царевићу под стакленим звоном,
верујем да је све под небом –
земља, људи, биље, ватра –
од исте твари,
верујем да цвет мене, као и ја њега,
неким својим оком посматра,
да и он за милоштом чезне,
верујем да више с невидљивим
него видљивим стварима
имам везе.

ВЕРУЈЕМ У АТОМЕ

У свакој мојој вери има
неверног Томе,
колебљивости мука,
једино тврдо верујем у невероватну
религију наука,
у богове научне васионе,
електроне, протоне, неутроне,
и што дубље у стварности религију тонем,
почињем веровати и у оно
што ми не допире до вида и слуха.
Почињем веровати у немогуће
Лазарево ускрснуће,
у апостолов ход по бурној води
и да ћу још једанпут моћи
у неком друтом свету да се родим.

ОПРОСТИ

Опрости честа путовања,
касно откључавање врата,
опрости телефонске позиве ноћу,
позиве у зору рану,
опрости што често занемарих
твоју самоћу.

Опрости посете из бела света
нечекане.

Затурене опрости ствари,
погубљене кључе и сунцобране.

Опрости мртву стражу
око мога мира и рада,
опрости што си морала слушати
оно што мени хтедоше да кажу.

Опрости што на време не приметих
твоје тешке слутње и сете.

Опрости што не схватих
да и твоје године лете.

ЗАВИЧАЈНИ ХРАСТ

Дођем по пролећном дану
прстију хладних као гуја,
ти пружиш осунчану грану
и руку ми прожме
стотину топлих струја.

Донесем понеку тајну
и облак понеки с душе
и сакријем у твоје рачве,
и пролазнику се од твог шушња
учини да неко плаче,

Урежем с пролећа своје име
негде у твоју кору
и љубавне две-три риме,
кришом од људи, у зору –
као што у младости чине.

Кад са земље пођем, обесићу
о твоје гране ореоле
који су лебдели око мене,
и у гнезда ти спустити
мисли што бесмислено боле.

А ти листај опет и вени, и листај,
и ветрове заљубљене
разговарај уместо мене,
и моје име шуми
година бар још триста.

СУНЦЕ И СМРТ

На осунчаној седим ливади
задовољна као трава,
и чини ми се
да су преда мном дани и дани,
јутара и ноћи океани.
Док ми сунце кроз било кола,
као да сам под сунцем биљка,
мисао на смрт ми не наноси бола.
Уто сунце за брегове седе,
остадосмо ливада и ја
у дубоком хладу
стравичне свести
да нам може већ сутрашњи дан
непрекидну таму на праг довести.

БРАНКОВИНСКО ЈУТРО

Јутро се одвојило од земље,
узлетело као зрео маслачак,
као цветни прах.

Јутро је у висине одувао
источног ветра дах.

Попела се у небеса мека
раног јутра ускипела млека,
мед и млеч.

Чини се мудро и немуште
као прва љубави реч.

Лебди сунчано јутро без теже
лако као маслачака
лаки прам.

За земљу га једино веже
један грм
земаљски несрећан и сам.

ИСПОВЕСТ ЊЕГОШУ

Била сам дете,
на грану пролећну налик лаку,
и тиштала ме мисао многа
о тужном сираку,
тужном сираку
без игде икога.

Мислила сам на јуначку срећу лошу,
на једнога који се са многима
у коштац хвата,
мислила о Милошу
самом у шатору
цар-Мурата.

Била сам дете,
тек прве почела сањати снове,
а бриге почеле да ме муче
за танку сламку
бачену међу вихорове,
међу туче.

Кад год су војске одлазиле
у ратове,
у свануће, по првом мраку,
мислила сам све у помоћ иду
тужном сираку,
чула глас његов како зове.

ИСИДОРА У ОРЕОЛУ ИЊА

Још видим Исидорин лик под мисли дувком,
дужице маглене и суре,
као небо мартовско пуне проблесака,
и, као лед на цветовима раним,
наочара тешке биљуре,
и покрет руком
као да мисао започету неку
од изненадног узбуђења брани.

Још видим плаветно бео ореол
косе, коју би, као маслачак,
могао стрести и тих лахор;
видим лице лепо и младо
и у иња светлуцању лаком.

И питам се како ли је и умном човеку
било пети са уз њених мисли врлети,
и ускладити своје срце с оргуљама
њених узбуђења
и како је стрепети било
сред нежнога разговора
кад ће иза загонетног бића Исидоре жене
искрснути опоро дубок човек Исидора.

„И ЦВРЧИ, ЦВРЧИ ЦВРЧАК”

Назоров Брач као срце у човеку
у пространству пучине и зрака
куца из камена, бусена, чвора смреке
звонким билом хиљаде цврчака.

Када сенка облака и прамен сјаја
по острву немирно закорача,
мислиш Назор лебди изнад завичаја
жељан увала и кршева Брача.

Мрачи се, а све је јоште ужарено,
мирише ваздух разгрејаном смолом
и сух бусен траве мирише на сено
у пределу каменитом, полуголом.

Крш личи негде на разорен градић
и има драж старине и сиромаштва,
тек негде залута зелен виноградић,
бресков сад, смоква, омалена башта.

Млад месец рогове у облаке забô
а острвом још се не смирује зрика.
То свет цврчака одасвуда јамбом
понавља име мртвога песника.

НИКОЛИ ТЕСЛИ

Како је могуће,
творче земних сунаца и месечина,
рођаче Перуна и громовник-Илије,
који си ишао од људског несна до несна,
светлећи док се формула сазвежђа не срачуна,
док се не забележи тек рођена песма,
како је могуће да и тебе тама скрије.

Зар је и тебе
који си крао огањ васионе,
који си осветљавао по беспућу лађе,
пунио блеском концертне дворане,
гњурао руке у матице озона,
морала судбина других да снађе!

Ти који си у свакоме крај нас пламу,
свакој жаруљи, муње обасјању,
зар ниси могао помрчини утећи?
Зар и ти који си крај нас разгонио таму
мораде у њу лећи?

Зашто те не сахранисмо у санте поларне
где су и ноћи светле и беле,
па би и мртав лежао у сјају,
па би кад ти зрак месечина и сунца
биљурни ковчег дарне,
муње се око тебе разлетеле!

ЈЕЗИК НЕМУШТИ

Како ко, али ја знам језик немушти
који се учи у древној под небом школи,
њега зна човек који самоћу воли,
који разуме реч кише кад пљушти

и мисли неба када се натушти,
и шта пас цвили кад га туга сколи,
шта разговарају храстови голи –
њихов и мој језик туге су сушти.

За разговор с људима људски језик треба,
али увек други испод другог неба,
а с немуштим обићем сву земље куглу.

Мислим могла бих живот провести
као испосник који на шумској цести
ослушкује птицу и тишине тугу.

ИГРАЛИШТЕ У ПОРТИ

Крај цркве на Проте Матеје плочи,
неупућени ни у једну од вера,
у друштву скакаваца, птица и гуштера
играли смо се од јутра до ноћи.

Предвуковска непозната нам слова,
урезана у камене букваре,
гледали смо као необичне шаре
украсе старих црквених гробова.

И сад, ма где крај црквеног прага,
кад замиришу измирна и влага,
на ум ми падне наше игралиште

где горе на сав глас косови пиште,
а доле труну прадедовске кости.
Наш бог сеоски нека им душу прости.

ПРЕД ФРЕСКОМ АПОСТОЛА ЛУКЕ

Заштитниче мојих чукундедова, Лука,
апостоле, сликару, говедару,
међу свецима записан у календару,
буди заштитник и мојих чукунунука.

Опрости им ако их заведе наука,
ако им мир душевни она подари,
ако им она објасни мутне ствари,
ако веру прогласе за празноверја пука.

Нек се више силе за њих ипак брину,
за смрт њихову, живот и судбину,
нек буде како свима бити мора.

Као за побожне нека и за њих чине
све што су у стању небеске висине
учинити за људског слаба створа.

НЕПОНОВЉИВ САН

*То је било у сну,
у сушину једној снивања.*

Марсел Пруст

Усних те међу древним боговима,
као да држиш још њихову веру,
око тебе Морана, Световид, Перун, —
и сви небесници колико их има.

На анђеоски белим облацима
трпезе светле богова се стеру
у бескрај према Закарпатја смеру —
на гозби и ти са свим боговима.

Пред Световидом месечине пехар,
Перун диже купу за облака бехар, —
огањ у небеском царству недогледном.

Ти с чежњом гледаш богињу врх стола,
али у сну то ми не наноси бола.
Да ми је сан овај видети још једном!

ПЕСНИК

Песник нема рода, века ни порекла.
Као зрак он је: био, јест и биће.
Он је богова добро и откриће.
Он је одувек као брег и река.

Песник нема рода, порекла ни века.
Млад је и када му стотину је лета,
а стар и када му тек је двадесета.
Песник је као зрак, брег и река.

Он је миљеник богова самоће,
разуме га љубави бог господ
кад срце круни за собом кô просо,

пусте га да снева докле хоће.
Лудога му не ометају сна,
и не бране да бежи земљи с тла.

ЧОВЕКОЛИКА БИЉКА

Рађању својих стихова често се чудим.
Можда сам човеколика рођака биља
из врсте познатих јабука родиља –
са свим око себе везани су људи.

Свакога се пролећа воћњак пробуди,
јабуке сјаје од цветног изобиља
несвесне узрока цветању ни циља,
а мене оспу чежње, пролећне ћуди.

И радујем се и зачуђено питам
откуда ми сокова воћа ритам
у крви и у мозга вијугама.

Ускоро ће стати јабука да вене,
мутне песме вихор кидаће са мене.
И снег ће нам нападати по гранама.

МИХОЉСКО ЛЕТО

Михољско лето. Дани прохладни, бледи.
Узнемирих птице с тихих грана,
сенице, голубе, два стара гаврана,
усамљене врапце на некој греди.

Знаних и незнаних стабала дрвореди,
и погдекоја бреза самохрана, –
предео као из бајке дворана.
Али шта ми то вреди, шта ми вреди.

Могу шумети гране јасена, клена,
и трава може бити још зелена,
али шта ми то вреди, шта ми вреди.

Што ме боли, не може не болети,
стрепњи, сети могу ли одолети?
И шта ми све то вреди...

ШТА ЛИ ТЕ СПРЕЧИ

И ниси и јеси песма.
Заметнула си се била
за време једнога несна,
чула сам те већ у слуху,
разабирала ти речи.
Била си већ живо биће
у мом духу.

Шта ли те то спречи
да постанеш песма?
А док још у мени диса,
док те рука не записа,
бивала си све лепша,
као месец уз небеса
светлела си за мог несна.

Нихала си се у мени
на љуљашкама звука,
ницала из слатких мука,
била сам ти лепоте свесна.
Што ли те то спречи
да постанеш песма?

СУМОРНА ВЕШТИНА

Градим се да вас не видим,
и то ми успева,
градим се да вас не чујем,
и то ми успева,
градим се да вас не схватам,
и то ми успева.
Градим се да сам ведра,
и то ми успева.
Градим се да сањам, –
будна дословце.
Када ме гони мржња,
скоро не опажа гонце.
Прати ли ме завист,
одвраћам чуђењем.
Могу бити међу вама,
а да будем сама.
Могу се загубити
а да нико не опази.

ПУТЕВИ

Путеви су зато да се на њима сања,
и сакрије патња која нас прогања.

Путеви су зато да се њима враћамо
сами после растанака,

да се на њима одмотава
сећања бескрајна трака.

Путеви су зато да на њих бежимо
из понора рођене душе.

Путеви су зато да на њима у самоћи
беремо црне руже ноћи.

Путеви су зато да њима омркнемо
када нам се не враћа кући.

Путеви су зато да се у мисли тоне,
да нас доведу у праисконска стања

и покидају са јавом споне
као кад се у вечност урања.

Путеви су зато да се на њима чека
мисао која се рађа у сто лета

као што понека биљка процвета
једном само за свог века.

ПАМТИМ

Памтим руке мајке
у часу смрти нашег првог брата
у очајању дигнуте
као ужаснуте од пожара или рата.
Памтим руке сестре умируће
кад су ме стиском спајале с вечношћу,
памтим једно подне испуњено вриском.
Памтим једне прсте
и руке скрштене
жуте као свећа од воска.
Памтим пламен кандила
као дух уздрхтао.
И дедове памтим руке умируће, –
сухо, сиво пруже.
Памтим једно ћутање,
први разговор са богом
и поглед замагљен
који је говорио збогом.

ПАМТИЋУ СВЕ

Памтићу,
тако ми чудеса
ове земље и ових небеса,
тако ми пролећних ускрснућа,
и децембарских снежних покрова.

Памтићу,
тако ми Млечног лирског Пута
и анђеоског дома,
тако ми зенице сунца
и месечева несрећна лица,
грмљавине и грома.

Памтићу све.
Нека ме ватра сможди,
нек плен будем мутних таласа,
нек у тишини подземна мрака
не зачујем понорнице гласа,
ако заборавим.

РАЂАЊЕ ПЕСМЕ

Не иди сад, никуда не иди,
ма те звао драг из гроба устô,
ма се замери и боговима –
бурна и нејасна
надолази плима.

Још само мало
дојуриће глас деветог вала,
не одмичи се од обала,
не одмичи се, нема заборава слађа
од трена кад се песма буди,
ма била горка песма безнађа.

ВОЛШЕБНИК РЕЧИ

Јовану Дучићу

Живео некада давно песник
чији стих увек римом процвета,
чија реч снагом магнета
привлачи сродну
из кута негде у мозгу деветог.
Живео некад на овом свету
човек из поезије дошао мита,
речима знао да чара, баје,
да баца у сету,
и поезији у загрљаје.

Живео некад срока владар
и сужањ његов цела века;
живео песник птичијег слуха,
чијој речи се као крај понора
одазивао низ одјека.

БРАНКУ ЂОПИЋУ

Троглава црна мисао
испред Бранка стаде.
Не зна се која је страшнија јој глава.
Не остављају га ни дању, ни кад спава,
а нема у животу више деда Раде
да га спасе и у свој кожух скрије,
да заштити свог унука нејака.
Нема ни храброг мегданције Марка
нити његове сабље димискије
да троглаву мисао злу сасече.
Горким смехом Бранко сам савлада
кô од шале једну главу лако,
другу врчем ракије задави,
али трећој не одоле Бранко,
чело му је гвозденом уклештила шаком.
Но ту се дед Раде из детињства јави
и скри га у талас васионе плави.
Обојица отпловише нечујно, полако.
Нека им је путовање лако!

ПЕСНИКОВА БИОГРАФИЈА

Верну биографију песникову
не знају чувени лексикони,
не знају учитељи ни ученици,
нити они
који га срећу сваки дан,
ни пријатељи којима свраћа,
не знају је ни отац ни мати,
ни сестре песникове ни браћа.

Не зна нико шта ноћу пати
Не познаје шуме његове маште
нити снове лебдеће баште.

Далеко од радозналог света,
далеко од вољених то је скривено,
међу наговештаје, бојазни, слутње
да једног дана
временом и земљом буде затрпано.

САН ИЗ ДЕТИЊСТВА (II)

Пространа зелена ливада крај школе,
њоме трчи Црно псето које сам ја,
весело што је ливада пространа,
весело што га лептири,
вилиин-коњици воле.

Опија га мирис земље, траве, смоле,
оптрчава око густа жбуна два,
гњура у траву, гони стршљена,
буди кртице, њушка пужеве голе.

Куче сам, а знам добро да сам дете,
не бих се одазвала да ме позовете,
од свега ми дража та трка уокруг.

Овај сан се час прореди, час учеста,
док једанпут заувек не преста.
Сећам га се сав свој живот дуг.

ВОЛШЕБНА ЗЕМЉА

Јаукнеш ли у крају овом,
постане песма.
Сагрешиш ли делом и словом,
зазвониће покајница.

Родиш ли,
зачуће се успаванка.

Умреш ли,
објавиће смрт тужбалица.

Заволиш ли,
говорићеш стихове
у болном несну.

Што чинио да чинио,
претворићеш се у песму.

ЈУТРО У КРЕМЉУ

Прођох кроз Кремљ рано.
Он замириса росом и озоном
и проговори звонцима
промуклих грла,
која су ћутала дуго.
Дим с кадионица
окади круне дрвећа,
плану пред олтаром
упаљена свећа.
А знала сам
да свега тога више није,
али ми се све чинило
од стварнога још стварније.

ЗОВИНА СВИРАЛА

Проговорила зовина свирала:
Наш пастир има птичје ухо,
чује шта у земљи зборе кости,
чује где се ножеви точе
и шта тама шапће у доба глухо,
и где гнезда свијају гује,
где уцвељено плаче сироче –
олују која се тек рађа чује.
Проговорила зовина свирала:
Наш пастир има око птице,
баука види у мрак убундана,
и човека који ступа крадимике.
Он разликује гундеља стопе
од стопа мрава,
и распознаје свлак белоушке
од свлака змије шарке.
Он зна шта значе ветрова чарке.
Засвирала зова крај потока:
Наш пастир види дане будуће
оком пророка.
За њим у стопу иду стада,
пас овчарски за њим не лане,
вук му пријатељски лиже длане.
Он чује шта Усуд неопрезно
у сну шапуће,
о чему забринуто већа
савет древних богова.

Проговорила крај потока зова:
Наш пастир миран полази
на судбинско рочиште,
као да иде на скуп сватова.
Около гује љуто пиште,
руше се стења пирамиде
и разлећу птице у страви.
Он мирно иде.
Океан небеса горе високо
лагано се стишава и плави.

ВЕРУЈЕМ ЗЕМЉИ НА РЕЧ

Верујем земљи на реч.
Она је једина спона
између нас и оног
што се првога дана стекло,
она ће пре него сва васиона
открити нам мутно порекло.

Верујем земљи на реч.
Пре ће нам корен и биљака млеч
и глине груде
одати оно што звезда крије,
што је пре почетка било
и што после буде.

Верујем земљи на реч.
Верујем, пре него до осе свемира,
допреће се земљи до осе
и наћи тамо откључана врата
у загонетку с којом се људи носе
откад је задата.

МОЛИТВА ЗА ОКЛОП

Чим се пробудим,
удари ме камен у груди
као увреда оштар
и све оштрији што сам сама блажа;
али ја се градим да га не опажем.

Духови достојанства,
постоје ваљда и такви дуси који,
дотурите ми потајно
оклопе од железа јаче,
кад ми се камење сручи на груди,
да се не побојим,
да се у гађача
ни слутња не пробуди
да ме такоа ударац у мене бачен.

Озон завичаја
(избор из хаику поезије)

1.

У младости смо
живот пили потајно –
на натегу.
(*Озон завичаја*)

2.

Птице се и ја
опијамо по вас дан
озоном.

3.

Поток жубори,
публика су му птице
у свечаном руху.

4.

Цвеће наздравља
јутру из разнобојних
танких пехара.

5.

Бела се јагњад
размилела ливадом
зелено-модром.
(*Облаци*)

6.

Лишће у шуми
све радосно запљеска
источњаку.

-
7.
Квочка задрхта.
Кљуном из јаја зову
оживела деца.
8.
Сунце се рађа
и тамну завесу скида
кући са забата.
9.
Ко ли то јутрос
зеленим теменима
проби земљи тле?
10.
Мраз поразбија
стаклена чела кућа
у улици.
11.
На прозорима
печати пољубаца
ноћне лептирице.

Десанка Максимовић са члановима српског ПЕН-а на путовању кроз Далмацију, Босну, Херцеговину и Црну Гору. Мај 1930. године. Милан Грол, Густав Крклец, Милош Црњански, Десанка Максимовић, Нико Барјактовић, Тодор Манојловић, Милан Богдановић, Милан Кашанин, Ранко Младеновић, Јосип Кулунџић. Извор: из архива породице Бесаровић Ерцеј.

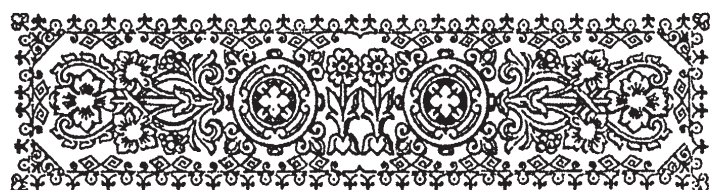
Десанка Максимовић са Бранком Миљковићем. Извор: Архив Борбе

Извор: Архив Борбе

Извор: *Архив Борбе*
Захваљујемо се *Архиву Борбе* на уступљеном материјалу.

О ОВОМ ИЗДАЊУ

Избор поезије сачињен је на основу критичког издања *Целокупних дела Десанке Максимовић*, и то из првог, другог и трећег тома објављених 2012. године. Први том је приредила Љубица Ђорђевић (1920–1936) и Радован Вучковић (1936–1951), други том Станиша Тутњевић (1951–1969) и (1969–1979), а трећи том Душан Иванић (1979–1993) и хаику поезију Живан Живковић (1988–1993).

У избор су укључене песме из збирки: *Песме* (1924), *Зелени вишњез* (1930), *Гозба на ливади* (1932), *Нове песме* (1936), *Песник и завичај* (1946), *Ослобођење Цвеште Андрић* (1945), *Отаџбино, шу сам* (1951), *Мирис земље* (1955), *Заробљеник снова* (1960), *Говори тихо* (1961), *Тражим помиловање* (1964), *Немам више времена* (1973), *Летњопис Перунових поштовака* (1976), *Песме из Норвешке* (1976), *Ничија земља* (1979), *Слово о љубави* (1983), *Међаши сећања* (1983), *Сајам речи* (1987), *Михољско лето* (1987), *Памтићу све* (1988), *Озон завичаја* (1990), *Небески разбој* (1991) и *Зовина свирала* (1992). Поједине песме штампане су („Грачаница”) изван збирки и преузете су из другог тома *Целокупних дела*.

Све песме су дате хронолошким редом, јер би било веома тешко одвајати тематске блокове за ово издање, али представљају облик антологијског избора песама свих родова и врста, од прве до последње

песме. Хронолошки редослед нарушен је само код низа песама „Девојка за погинулим младићем” и „Устаници” које су у овом избору стављене пре песме „Жао ми је човека”. Обе наведене песме објављене су у *СКГ* 1939. године, а песма „Жао ми је човека” је штампана 1940. као одговор на критику М. Деврње у *Српском гласу* да је Десанка Максимовић њима и још једном песмом, „Будућим војницима”, која никада више није штампана у било којој збирци или избору песама, деловала дефетистички на омладину. Одговор песникиње је била песма „Жао ми је човека”, па је зато сасвим логичан след ових песама. Зашто је песникиња измешала хронолошки след, који је истовремено и био одговор критичару М. Деврњи, није јасно, осим да је желела да се скрије „иза штита поезије”.

С. Ш.

ПОГОВОР

ИЗА ШТИТА ПОЕЗИЈЕ

*Речи које сам шајила,
које нису могле бити изречене
очи у очи, на раскришћу,
од стида, од страха,
стије у џесми неприкосновене.*

„Иза штита поезије”,
Слово о љубави, 1983.

Десанка Максимовић је апсолутни феномен српске поезије и целокупне књижевности. Песникиња са 78 књига – од тога је преко 50 збирки песама и још бар 20 избора – знаменита је фигура наше културе и књижевности, и по обиму песничког дела и по рецепцији која траје преко 100 година. Тајна биолошког и песничког трајања јесте тајна Десанке Максимовић. Све мёне друштвених, књижевних и животних турбуленција песникиње, и земље и времена у коме је живела доносиле су јој и славу и пад. Ипак, она се увек мудро крила само иза штита поезије. Због тога и овај избор за њен 125. рођендан после свега што је прошло кроз њен живот и поводом њеног дела остаје под штитом поезије. Иза тог штита скриле су се и интимне и друштвене драме жене и песникиње на брдовитом Балкану. Штит по-

езије који је морала да искује бранио је и ратницу, и поетесу и заљубљену девојку, жену и она која бди над судбином свога рода, али тихо и отмено подноси бол и самоћу после одласка њене највеће и једине љубави Сергеја Сластикова. Књижевно дело Десанке Максимовић представља најобимнији песнички опус у српској књижевности 20. века и ове године, поводом 125 година од рођења песникиње, 30 година од смрти и 30 година рада Задужбине „Десанка Максимовић” пред нама је прилика да још једном сачинимо избор њених песама изведен по хронолошком реду, а заснован на вредносним критеријумима и одјецима времена. „Земља јесмо, / остало су све привиди. Једино није привид рана / која се у ноћ отвара и бриди.” – овако нам пева Десанка Максимовић у збирци *Немам више времена* (1973), уверена да је при крају песничког и животног пута. Судбина јој је одредила још пуних 20 година живота – преминула је 1993. године. У овим стиховима садржана је основна мисао и загонетка мистерије човековог постојања, која се код ње развија од прве песме до последњих стихова. Та мисао о пролазности човека и трајности унутрашњих суптилних рана, које се само ноћу отварају и бриде, представља мисаоно и емоционално језгро песништва Десанке Максимовић. Из тога језгра развијају се песме о љубави, смрти, веровањима, историји, судбини човека на Балкану, нежним и веселим дечјим гласовима у природи и играма. Десанка Максимовић јавила се у српској књижевности упоредо са авангардистима, у периоду оштрих књижевних обрачуна и полемика. Првим песмама, у часопису *Мисао* 1920, па збирком *Песме* (1924), Десанка је на песничку позорницу иступила лириком која није била радикално другачија у односу на претходнике, али је следила

импульсе сопствене песничке природе. Због тога је бивала, од тада па све до својих позних песничких збирки, често смештана на размеђу традиционалног и модерног поетичког обрасца. Доследност и оданост сопственом виђењу света, на које су малог утицаја имали друштвеноисторијски догађаји и текући токови српске књижевности, није умањила рецепцију њене поезије. Напротив, рецепција њеног песништва такође је феномен српске књижевности 20. века: била је, готово 70 година, једна од најчитанијих песникиња у свим генерацијама, и то без обзира на „модерност” и актуелност. Препознавање њене модерности долази деценијама касније, тек са збирком *Тражим помиловање* (1964). Међутим, увидом у целокупан песнички опус, који су нам пружила *Целокупна дела Десанке Максимовић* (2012) указују се многе црте модернитета и у ранијим песничким етапама – у версификацији, песничким облицима и доживљају света. Упоришта песничког света Десанке Максимовић су идеја природе, идеја Бога и идеја поезије. На тој основи настају и идеје љубави, смрти и пролазности, као и идеје патриотизма и социјалне правде. Све ово допринело је стварању једне широке и раскошне слике света, дубоких значења. Природа у поезији Десанке Максимовић није само тема већ и важан поетички чинилац, медијум у ком се њена поезија обликује, као и њено изражајно средство. Саживљеност са светом природе дубинска је, и шира од идеје пантеизма, па је песникиња доживљава као врховни, вечито живи универзум који постоји и изван људског доживљаја. Из тога изворишта проистичу и аутопоетичке идеје о недокучивом чуду рађања и обнављања, односно стварању песме као постанку света. Дубока религиозност поезије засноване на комплексном виђењу божанског заснива се

на преплитању паганског и хришћанског доживљаја света, на хришћанском милосрђу и разумевању не-савршености људске природе. Сродна томе је тема и финитности, која се у раном песништву формулише као део сталног процеса метаморфозе и обнављања, а касније се синтетише у трагичну мисао о трошности и смрти као непорецивом феномену. У корпусу родољубивих и социјалних песама Десанка Максимовић снажно је везана за завичај (Бранковину) и за судбину српског народа, па пева о природи националног бића, његовом етосу, трпљењу у тешким временима, о трауматским догађајима новије историје, често активирајући дубинске слојеве културе и историје. Експериментисање са песничким облицима огледа се и у стварању песама у прози, поема и хаику песама. Инспирација далеким источњачким културама, кондензација значења и ликовни елементи жанра – песникињу подстичу да пред крај свог књижевног пута објави збирке хаику песама *Озон завичаја* (1990), *Славуј на тробу* (1990) и *Дечји разговори* (1991). Певању за најмлађе Десанка Максимовић посвећена је током читаве своје књижевне каријере, од самог почетка и песама у *Нашем листу* из 1922, збирке *Врћ деетињства* (1927), па све до *Песама о птицама* (1988) и *Зовине свирале* (1992).

Одређивање места Десанке Максимовић у српској књижевности, а посебно у послератном периоду је веома комплексно питање као и њена свеукупна позиција у развоју српске поезије. Како год било, Десанка је увек бирала аутентично место и стварала своју личну позицију која није била ни на страни екстремно модерних тенденција, али ни на страни конзервативних ставова. У првим песничким збиркама, па чак и у првој песми објављеној у часопису *Мисао* 1920. године ближа је модернистима

и слободном стиху, а потом социјалној литератури тридесетих година. Сима Пандуровић је 1921. саставио *Антологију новије лирике*, а на основу гласања читалаца часописа *Мисао*, Десанкина песма „Стрепња” добила је највећи број гласова и припала јој је награда редакције од хиљаду динара. Много година доцније песникиња ће се присећати тих дана: „Дуго сам сазревала, касно сазрела. Као млад песник, расла сам уз велику генерацију: Милана Ракића, Јована Дучића, Исидору Секулић, Симу Пандуровића, Милицу Јанковић, Живојиновића Масуку...”. Дипломирала је на Филозофском факултету у Београду и почетком школске 1923/1924. постављена је за суплента у Учитељској школи у Дубровнику. Ђаци су били скоро њени вршњаци, а у разред је ступила „без икаквог стручног знања методике и педагогије”. Била је, како је сама говорила пријатељима, „наоружана једино љубављу према њима и знањем”. Из Дубровника је написала писмо Светиславу Б. Цвијановићу, издавачу у Београду који је одмах прихватио њену збирку, а насловну страну је урадио већ тада истакнути карикатуриста Пјер Крижанић. Десанка је у периоду Другог светског рата усмерена највише на дечју поезију, склањајући се од цензуре колаборационистичке власти у Србији од које је добила отказ одмах по окупацији Краљевине Југославије. Родољубиво песништво настаје у рукописима и чека време после Другог светског рата да буде објављено („Крвава бајка”, „На гробу стрељаних ђака”, „Србија је велика тајна”), да би од средине шездесетих година била део струје која се враћа на нашу средњовековну традицију, наслеђе паганске и хришћанске културе. Збирком *Тражим помиловање* 1964. године она се укључује у савремене токове којима су већ кренули песници Миодраг Павловић, Љубо-

мир Симовић, Иван В. Лалић и Јован Христић. То су песници друге млађе послератне генерације који се враћају традицији и националној култури кроз песничке књиге ослоњене на традицију Византије, наслеђе средњовековне културе и религије. Ипак, поетички поступци Десанке Максимовић су сасвим другачији од њених савременика. *Тражим помиловање* или *Лешопис Перунових поштовака* су збирке које представљају типичне облике реактивирања средњовековне и најстарије културе народних веровања и паганских божанстава Јужних Словена, али су њени поетички поступци мање радикални и још мање усмерени на обнову старијих књижевних жанрова од њених савременика. На XI међународном конгресу ПЕН клубова у мају 1933. године упућен је први јавни светски протест против фашизма и на том конгресу биће и Десанка Максимовић, Иво Андрић, Светислав Стефановић, Тодор Манојловић, Момчило Настасијевић, Растко Петровић, Драгиша Васић и Станислав Винавер, а предводио их је као председник Српског ПЕН клуба песник и дипломата, Милан Ракић. Дамаре времена и претње по светски и мир у њеној домовини Десанка је добро разумела и јавно иступала. До пред сам рат 1941. године Десанка Максимовић је позитивно оцењена и лепо прихваћена у књижевним круговима, али она већ 1939. године пише три песме које су антиратног карактера, наслућујући страشان суноврат и страдање српском народу. Ту су песме „Будућим војницима“, „Устаници“, „Девојка за погинулим младићем“ штампане у *Српском књижевном гласнику* 1939. године. Исте године у *Српском гласу* критичар крајње десне оријентације Милутин Деврња оштро критикује ове њене песме као облик „дефетистичког“ струјања у српском друштву. Десанка му одговара 1940. годи-

не у свом стилу скривена иза штита поезије песмом „Жао ми је човека”, пишући тако једно од најхуманијих песама уочи самог рата: „Ни моји преци, ни сељаци мога завичаја / издајници нису били. Стизали су на време где правда чека, / где је домовина звала; / па и ја знам вредност жртава и идеала; / али жао ми је, / жао ми је човека.” У Божићном броју *Полишке* 1941. године објавиће две песме које указују на тмурно окружење које затвара очи пред страхом која ће доћи. Тадашња политика Краљевине Југославије већ је забележила њен антифашистички став који није био у складу са политиком државе, па је међу првима добила отказ на месту професора српског језика и књижевности у Првој београдској гиманзији одмах по окупацији у априлу 1941. године. Остатак рата провела је у Бранковини, потом држећи приватне часове и правећи лутке које је продавала у парковима Београда. С обзиром да није била део комунистичког покрета, улогу њеног политичког заштитника после рата имао је Радован Зоговић. У ратном периоду зато пише песме за децу, а у послератном времену почиње да објављује из рукописа патриотску поезију.

Место Десанке Максимовић у послератној српској књижевности одређено је системом вредносних судова који се мењају од 50-их до краја 90-их. Све се мења и пред нама, и сада, после распада Југославије, у којој је Десанка деловала од 1920. до 1993. године – указује нам се низ проблема. Распад југословенске књижевности крајем 80-их и формирање националних књижевних канона захтевао је нову оцену и Десанкинога места. У тим проценама треба имати на уму да је Десанка Максимовић живела у различитим крајевима Југославије и у целокупан свој опус, а посебно у песнички, интегрисала елементе различитих

култура и народа. Интегративни глас везан за Србију и страдање српског народа у Другом светском рату постаје експлицитан у њеној родољубивој поезији. „Србија је велика тајна”, „Крвава бајка”, „Отаџбино, ту сам”, „Србија се буди”, „На гробљу стрељаних ђака” представљају песме које су обележене искључиво тематиком српске земље, народа и простора. Та промена парадигме, упркос идеологији комунизма, јасна је и представља један од најпрецизнијих путева на којима је Десанка Максимовић била аутентична песникиња Србије, а тек повремено и социјалистичке Југославије. Десанка Максимовић је, осим статуса песникиње завичаја, родних звукова и фрула, слика пантеистичке Бранковине, после Другог светског рата своју позицију изградила управо на родољубивим песмама. То је, са становишта најшире рецепције, било пожељно, драгоцено, а њен статус песникиње која најдубље осећа Србију као велику тајну или слика злочиначки подухват у „Крвавој бајци”, постављају се насупрот екстремно модерним токовима и изразу Васка Попе или Миодрага Павловића. Концизност Попине поезије и крајњи израз Павловићевих експеримената творе сасвим други ток послератне српске поезије. Модернистички израз В. Попе и М. Павловића централни је правац у послератној поезији, правац који стоји на супротној страни од Десанкине поезије благих тонова и дечјих звукова. Упркос томе она остаје омиљена и цењена, остаје песникиња која свој пут налази у реактивирању средњовековне поезије – у збирци *Тражимо њомиливање*.

Десанка Максимовић била је у управи Удружења писаца Србије, заједно са Миланом Богдановићем, Душаном Костићем, Отом Бихаљијем Мерином, Александром Вучом, Михаилом Лалићем, Младеном

Лесковцем, Душаном Матићем, Ђузом Радовићем и Елијем Финцијем. Борислав Михајловић Михиз у антологију *Српски песници између два рата* (Београд: Нолит) уноси девет песама Десанке Максимовић, а Зоран Мишић је у *Антологију српске поезије* (Нови Сад: Матица српска) унео три њене песме: „На бури”, „Спомен на устанак” и „Не бој се”. Дакле, статус ове песникиње различито је валоризован. Она није, после Другог светског рата, на трагу Васка Попе, Миодрага Павловића у првим збиркама, или Бранка Миљковића. Најближа је савременицима који су представници модернизма управо од средине шездесетих година. Због тога се непрестано поставља питање Десанкине модерности и традиционалности као суштинске дихотомије у поетици њенога песништва. Док је између два рата била блиска модернистима и Јовану Дучићу, после Другог светског рата наћи ће се на трагу социјалне поезије тридесетих и формирања самосвојног исказа у патриотској поезији. При крају песникињиног живота можемо уочити једну врсту родног одређења поезије, у коме се истиче лирски „женски” карактер песништва, окренут рефлексима. Тако се са годинама, а то почиње од збирке *Немам више времена*, истиче управо та рефлексивност која превазилази лирско у песништву – усмереност на теме хришћанског милосрђа и хуманости у најширем смислу те речи. Та врста хуманости открива се несумњиво од 1964. године и збирке *Тражим помиловање*. Тешко је пронаћи у тим годинама песника или песникињу сличног израза и тако високо подигнутог тона хуманости. Напокон, колико је уопште жена песникиња и било у периоду после Другог светског рата?! Осим Десанке Максимовић и Мире Алечковић, све до пред крај 70-их година, ми и немамо аутентичан

женски глас. Због тога Десанку Максимовић треба посматрати и у томе контексту – као једну сасвим усамљену жену у великом броју мушких песничких гласова. Мада се поезија не дели на женску и мушку, упркос напорима студија рода, ми не можемо пренебрегнути и ту чињеница, која Десанку Максимовић у послератној књижевности додатно представља као аутентичан и самосвојан глас који никада није био део утврђених токова и школа. Песникиња је, у ствари, увек имала неку врсту отпора према идејама и групама, а залагала се за исконски хуманизам – како је то сама дефинисала у писму Иди Радвољиној, руској књижевници и преводиоцу, 1962. године: „Има нешто у мојој природи што ми не дâ да се толико занесем да ми уверење или идеја постану важнији од људског створа”.

Дилема о одређењу поезије Десанке Максимовић као представника модерног традиционализма или традиционалног модернизма јесте дихотомија која њу прати од првих песама. У послератној књижевности, у најширем смислу и рецептивном нивоу, она је књижевница првог реда, уз Иву Андрића и Мирослава Крлежу. Дакле, место Десанке Максимовић дефинисано је, с једне стране, изузетном рецепцијом и високим облицима хуманистичког израза, који су били прихватљиви у модерној књижевности и у тадашњем друштву. С друге стране, Десанка није била склона радикалним захватима и припајању појединим групама. Она се дистанцирала и у сукобима који су обележили књижевну сцену педесетих година. Напокон, Десанкин песнички израз најближи је лирском тону Стевана Раичковића, који је њену поезију уврстио у одељак традиционалног песништва, у едисији *Српска књижевност у 100 књига* (1965). Ипак, и за њега поезија ове песникиње лирског тона није

имала „драж оног шока какав су производили савременици рушећи традиционалну грађевину српске поезије”. Међутим, како пише Берко Савић, она је: „у тој наоко полурушевини ипак изабрала одају која је била окренута животу и с видиком на ново песничко доба [...] она је успела да лирски светлуца, зрачи нијансом, па и обасјава”. У делу ове песникиње нема иновативности коју изазива шок послератне поезије, али је она ипак успела да средином шездесетих година буде у токовима модернизације наше поезије. Опус је различито валоризован, али једна је чињеница била стална, и у томе су се сложили многи критичари (М. Ристић, Р. Константиновић): реч је о песникињи која има велики број песама неједнаког естетског нивоа. Са данашње тачке гледишта можемо казати да је управо то – велики број песама различитог нивоа – стварало лажну слику, која је на књижевне критичаре често остављала лош утисак. Кад је о песништву Десанке Максимовић реч, најбоље би било да је ауторка сама направила избор песама, или да је, у сарадњи са неким од критичара, селектовала опус. То би дало много јаснију слику, која би профилисала песме највишег естетског домета. Друштвене, политичке, националне и културолошке околности представљају основне обресе нашег друштвеног живота, а управо он је често одређивао место Десанке Максимовић у антологијама, изборима, па и читанкама.

Збирком *Озон завичаја* песникиња је померила границе наше поезије ка далекоисточним културама, којима је врло кратко тежио и Милош Црњански. Сонети којима се вратила педесетих година били су знак неке врсте песничке зрелости и обнове сонета – што је истински актуелно у послератној поезији, после дугог одсуства у међуратном периоду. Пуно

остварење сонети доживљавају у збирци *Сајам речи* (1987) за које је песникиња рекла да су „рођени у унутрашњим пејзажима, као неки разговор са самим собом”. Обновом сонета Десанка Максимовић прикључила се токовима поезије Стевана Рачковића, Ивана В. Лалића, Скендера Куленовића. Највиши домет ипак треба тражити у песничкој збирци *Тражим помиловање* и у рекреирању културног и литерарног наслеђа, као што то 60-их и 70-их чине Васко Попа, Миодраг Павловић, Иван В. Лалић и Јован Христић.

Десанка Максимовић једина је жена песникиња која је опус започела 1920, у јеку авангардног периода, и тада била у блиским контактима са савременицима Милошем Црњанским, Станиславом Винавером, Миланом Дединцем, Растком Петровићем, да би се после Другог светског рата у сличном односу нашла са Васком Попом, Миодрагом Павловићем, Оскаром Давичом. Једна је од малобројних жена песникиња која је дугим биолошким и песничким ангажманом опстала у свету у коме је било толико разноликих песничких програма и манифеста. Уз то, место Десанке Максимовић и у међуратном и послератном периоду обележено је аутентичним поетичким особинама које су ретко када биле део неког покрета или групе, па чак и неком врстом усамљености жене песникиње. Десанка Максимовић је песникиња која је успела да, од 1920. године, када објављује прве песме, до 1993, остане своја, аутентична у поетичком смислу, и да само повремено буде део главних токова којима су припадали остали песници. У нашим сећањима остала је као старица са шеширом за коју ће владика шабачки Лаврентије казати да је била „старица у којој је било више духа него тела”. Живела је 95 година, радила до последњег

тренутка, бритког ума и веселог духа. Са годинама је све више преправљала песме, те се у рукописној заоставштини налази огроман број варијанти појединих дела. Обожавана песникиња, симбол трајања, мере света и века, опстајала је као таква упркос свим менама. Остала је своја, аутентична, увек блиска бројним савременицима: од Милоша Црњанског, са којим је студирала, читала радну верзију *Дневника о Чарнојевићу* раних двадесетих; Симе Пандуровић, уредника часописа *Мисао*, у коме је штампала прве песме 1920. године, до модерних песника послератног доба са којима је сарађивала – са Васком Попом, Душаном Матићем, Миодрагом Павловићем и другима. Увек је била отворена за нове токове, али никад део неког покрета, смера, групе. Никоје није била ближа у раним збиркама – *Песме* (1924), *Зелени вишњез* (1930) – него Јовану Дучићу. У *Српском књижевном ђласнику* и ПЕН клубу, двадесетих година, Десанка Максимовић је упознала и Јована Дучића и Милана Ракића. У фебруару 1935. године Ј. Дучић ће казати: „Код нас је Десанка, по мом мишљењу, лиричар првог ранга”. Ј. Дучићу она највише дугује у стилу, тону, мелодиозности, распону расположења, модернистичким одликама поезије пре Првог светског рата. Међутим, поезија Десанке Максимовић писана је слободним стихом, новим духом и сензибилитетом песника 20-их година 20. века, али без оповргавања традиције као што ће то радити авангардисти (Милош Црњански, Растко Петровић). У раној фази то је, дакле, поезија симболистичких синестезија, нијанси, импресија, колоритности природних тонова зеленог и плавог. Наслови тих песама све казују: „Стрепња”, „Чежња”, „Предосећање”, „Једна смрт” „Слутња”, „Тајна”, „Поноћ”, али ту су и „Пролеће”, „Сутон”, „Рађање месеца”, „Сунчев залазак”. Са мо-

тивским и тематским дијапазоном Дучићеве поезије она се у потпуности сусреће у сфери љубави, смрти, Бога, али се и ту помера ка изворима народних веровања и паганских култова. Данас готово да нема особе која није запамтила суптилност описаних првих љубавних доживљаја у импресионистичким наговештајима и сугестијама у стиховима: „Не, немој ми прићи!” у песми „Стрепња”. У таквој способности да ухвати детаљ природе и човека Десанка Максимовић се формирала на наслеђу нашег модернизма. С друге стране, она је блиска космичким идејама Сибе Миличиха: утапање у природу, снагу универзума, непрестано радовање животу. Радост трајања и живљења упркос свему јесте још једна велика тајна Десанке Максимовић. Поезија Десанке Максимовић у првим збиркама везана је, дакле, за теме љубави, смрти и Бога. Како је приметила Љубица Ђорђевић, било је то у време када Ј. Дучић објављује своје циклусе о богу, смрти и љубави, од 1923. до 1925. После Другог светског рата мењала се поетичка парадигма Десанке Максимовић, померајући клатно са традиционалног на модеран израз, који ће највиши степен достићи у збирци *Тражим помиловање, Немам више времена* (1973), *Летовиш Перунових потомака* (1976), док ће варијације са јапанском поезијом и хаику изразом бити доминатне у *Озону завичаја*.

Посебна је заслуга за проучавање ове песникиње делатност Задужбине „Десанка Максимовић”, која постоји 30 година, и у том периоду објавила је више од 15 зборника, едицију са 9 научних монографија и *Целокупна дела* у 10 томова. Разумели су Десанку Максимовић на свим језицима света (а и сама је преводила). У ранијим тумачењима често је била поређена и са Бранком Радичевићем и стражиловском линијом – првенствено с обзиром на број песама

које су добиле и музичко извођење. Истраживање Владимира Јовановића показало је да је више од 175 њених песама изведено уз музичку пратњу, да су 43 музичка ствараоца компоновала дела за текстове или делове текстова Десанке Максимовић. Укупно 117 песама је музички обрађено до 2001. године. Занимљиво је да су највећу пажњу привукле песме из првих збирки *Песме* (1924), *Гозба на ливади* (1932) и *Песник и завичај* (1946), а потом *Тражим ђомиловање* (1964), *Немам више времена* (1973), *Ничија земља* (1979) и *Озон завичаја* (1990). Треба ли нам, после овога, више доказа о лирској суптилности и аутентичном лирском гласу Десанке Максимовић?! Ако је лирика своје прве кораке направила уз лиру и музичке тактове, онда је овај мали дискурс у музику показао да је Десанка Максимовић исконски лиричар минулог века, који је имао потпуно свој ток, у који су се уливале, делимично, реке и речице различитих праваца и школа. Међутим, после свега песникиња нас враћа ономе што представља пра-исконску лирику, у песми „Опорука”: „Оставићу вам једино речи / ископане из дубине слуха / као благо из кладенца, / наслеђене од ветрове фруле, / исковане где се срп кује, / речи отете с кљуна птици / која лети над облацима, / речи испретане на огњишту / које тајну ватре и пепела знају, / реч прочитану немештем из погледа [...]”.

Десанка Максимовић обележена је самосвојним песничким развојем и представља пример јединственог опуса у оквиру српске књижевности 20. века, док њену поезију видимо као специфичан поетички модел који је увек био посебан у односу на савременике. У развоју српске поезије ауторка *Лешојиса Перунових ђошмака* остала је симбол лирске суптилности, трајања и непревазиђене ре-

цепције у најширим читалачким круговима. Десанка Максимовић је песникиња чије место у послератној поезији одређујемо као издвојени ток, али ток који је био део иновација у погледу модернизовања књижевне и историјске традиције, у обнови сонета, и експериментима са хаику поезијом. Или, како је сама песникиња рекла једном приликом: „Некога је формирао Маркс, некога Бодлер, некога Мајаковски, некога Мухамед или Достојевски, а мене људи у чијој сам близини расла”.

Основу поетског израза и места Десанке Максимовић у послератној поезији треба тражити и у исконском витализму ослоњеном на праприродно порекло човека и речи. Управо у таквом виталистичком, исконском пориву налазимо њено место у развоју српске поезије, са делом које је немерљиво са делом било ког другог песника тога периода.

Десанка Максимовић је несумњиво остала наша најпревођенија и најпознатија песникиња, којој мена времена и нових тенденција ништа нису одузеле. Напротив, Десанка Максимовић је жива у научним и најширим читалачким круговима увек и упркос новим технологијама и духу новог времена 21. века. О њеној одбрани сведочи и 50 000 потписа петиције за очување збирке *Тражим помиловање* у 4. разреду гимназије и избор песама у 3. разреду гимназије. Само да се то догодило било је довољно да у јуну 2020. године схватимо како је највољенија и најпревођенија српска песникиња веома жива у времену кад се најмање чита, и то посебно поезија.

др Светлана Шешиновић

У Београду, 25. априла 2023.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ, српска књижевница и песникиња, редовни члан Српске академије наука и уметности, рођена је 16. маја 1898. у Рабровици код Ваљева, а преминула 11. фебруара 1993. у Београду. Основну школу завршила је у Бранковини и Ваљеву, гимназију у Ваљеву. Дипломирала је 1923. на Филозофском факултету у Београду упоредну књижевност, општу историју и историју уметности. Године 1920. објављује прве песме у часопису *Мисао*, а већ следеће улази у прву антологију песама. Радила у приватној гимназији у Обреновцу, као суплент у Трећој женској гимназији (1922), у Учитељској школи у Дубровнику (1925–1926) и као професор Прве женске гимназије у Београду (1926–1941). Као стипендисткиња француског Министарства иностраних дела одлази на једногодишње студије у Париз 1924. Године 1933. удаје се за глумца и песника Сергеја Сластикова. Пензионисана је почетком Другог светског рата, враћена на посао после ослобођења Београда у Учитељску школу и пензионисана 1953. Дописни члан Српске академије наука и уметности постаје 1958, а редовни 1965. године. У Ваљеву је 27. октобра 1990. откривен споменик Десанке Максимовић уз беседу песника Матије Бећковића.

Објавила је песничке књиге: *Песме* (1924), *Вршн дејствијства* (1927), *Зелени вишњез* (1930), *Гозба на*

ливади (1932), *Нове песме* (1936), *Песник и завичај* (1946), *Отаџбино, шу сам* (1951), *Мирис земље* (1955), *Заробљеник снова* (1960), *Говори тихо* (1961), *Тражим помиловање* (1964), *Немам више времена* (1973), *Песме из Норвешке* (1976), *Летопис Перунових постомака* (1976), *Ничија земља* (1979), *Слово о љубави* (1983), *Међаши сећања* (1983), *Михољско лето* (1987), *Сајам речи* (1987), *Памтићу све* (1988), *Озон завичаја* (1990), *Небески разбој* (1991), *Зовина свирала* (1992); прозне збирке и романи, као и књигу путописа. Велики део њеног стваралаштва припада књижевности за децу, о чему сведоче књиге: *Срце лутке сиваљке* (1933), *Расјеване приче* (1938); позоришни комад *Дечја соба* (1940), *Залонетке лаке за прваке ђаке* с Јованком Хрваћанин (1942), *Паукова љубашка* (1943), *Шарена торбица* (1943), *Река помоћница* (1948), *Ветрова усљаванка* (1954), *Пролећни састанак* (1954), *Росна руковеш* (1955), *Чобанин пчела* (1956), *Бајка о крајковечној* (1957), *Ако је веровати мојој баки* (1958), *Шумска љубашка* (1960), *Бунтовни разред* (1960), *Писма из шуме* (1960), *Чудо у пољу* (1960), *Сунчеви поданици* (1962), *Писма из шуме* (1962), *Крајковечна* (1964), *Бела врана* (1964), *Птице на чесми* (1964), *Осе мађионичари* (1965), *Хоћу да се радујем* (1965), *Медведова женидба* (1966), *Златни лејтир* (1967), *Ђачко срце* (1967), *Пашуљкова шајна* (1967), *Прадевојчица* (1970), *Дете у торби* (1977), *Песме о птицама* (1988).

Нолит објављује *Сабрана дела* Десанке Максимовић у седам књига (1969) и *Сабране песме* у четири књиге (1988).

Превођила са руског, бугарског, словеначког језика, а њена дела су превођена на више страних језика.

Добитница је Ордена Св. Саве (1925. и 1992), Ордена заслуга за народ I реда (1958), бугарског ордена Кирила и Методија I реда (1960), Ордена Републике са златним венцем (1968), Орденом части Врховног совјета СССР (1968), Орденом југословенске заставе са лентом (1988), Ордена пријатељства народа у Русији (1988). Такође, добитница је награда Савета за просвету и културу (1948) и владе НР Србије (1950), награде „Младо поколење“ (1958), Змајеве награде (1958. и 1974), Октобарске награде града Крагујевца (1960), Седмојулске награде (1964), награде АВНОЈ-а (1970), Вукове награде (1974), Његошеве награде (1984), Награде за животно дело Удружења књижевника Србије (1984), Багдалиног Златног прстена (1985), Златног венца Струшких вечери поезије (1988), Златног крста кнеза Лазара у Грачаници (1990), Награде Српске књижевне задруге за животно дело (1992).

САДРЖАЈ

Молба младости	5
Предосећање	7
Стрепња	8
Чезња	9
По растанку	
I	10
II	11
III	12
Покошена ливада	13
Змија	15
Пођимо у шуме	16
Пролетње песме	
II	18
На бури	19
Над животом	
I	21
II	22
III	24
Наша тајна	25
Моја песма	27
Лирска противуречност	28
Ја и ја	29
На крају биће опет једно исто	31
Прича о песнику	32

Опомена	34
Таква сам ја	36
Зелени витез.....	38
Судба	39
Срећа	40
Самоћа	41
Змијске очи	42
Писма из шуме	
I	43
II	44
III	45
Девојко	46
Песма сужња	48
Посланица	50
Туга	52
Литија	53
Богумилска песма	55
Гозба на ливади	56
Студија за зимски пејзаж	57
Сад	58
Охолост	60
Знак крста	61
Смрт на бури	62
Час земљописа	63
Молитва очевом срцу	65
Бранковина	66
Моји земљаци	67
Сумрак на ливади	68
Подне у шуми	69

Небо у завичају	70
Слутња	71
Кајање	72
Отићи ћу у пастире	73
Сребрне плесачице	74
Срнина молитва	75
Песма	77
Земља где се родио онај што мене љуби	78
Познанице	79
Вера	80
Подигнем очи	81
Усамљеникова песма	83
Путник треће класе	85
Крвава бајка	87
На гробу стрељаних ђака	89
Девојка за погинулим младићем	92
Устаници	93
Жао ми је човека	96
Верујем	98
Србија је велика тајна	100
Србија се буди	102
Патриотски разговор са Србима	104
Руским песникињама које сам чезнула да видим	106
Отаџбино, ту сам.....	108
Романса	110
Родна година	112
На Стражилово идем	114
Вуков утук	115
Изгнање из раја	117

Балкански ратови	118
Верујем	119
А и тебе то молим	120
Есперанто	122
Брда око Авале	123
Пролеће на космету	124
Сутон на Скадарском језеру	127
Србија у сутону	129
Проглас	131
О поклисару	133
О сиротој кудељници	134
За себра	135
За земљу куда војска прође	136
За војничка гробља	137
За јерес	138
За важне	139
О пореклу	140
О обореној цркви	142
О царској милости	143
За калуђера	144
За несхваћене	145
За слугу Јернеја	146
За свадбе без венчања	147
За Марије Магдалене	148
За погубљена љубавна писма	149
За бранковинске сељаке	150
За нероткиње	151
За песме	153
За Пепељугу	154

За оне који царске друмове ору	155
За људе који јасно виде	157
О праштању	158
Грачаница	160
Време прошло	161
Немам више времена	162
Мој свет	163
Опорука	164
Песникови завичаји	165
Обећала си да ћеш бити вечна	166
И настала је тишина	167
Молитва пред сан	168
Путовање	169
Тајни састанак	171
Земља јесмо	172
Усахле реке	179
Перун	181
Глас о пророчанству	183
Насумице иду Рашани	184
Поклисари	185
Испосникова молитва	186
Моранина успаванка	187
Плима	189
Одлуке светог синода	190
Савет јеретика	191
Велики Свештеник	192
Глас предака	193
Сан о круни	194
Здравица Норвешкој	197

Катедра у Трондхајму	199
Ничија земља	201
Чардак ни на небу ни на земљи	202
Змија младожења	203
Самоћа	204
Сан	205
Мисао понорница	206
Напустите моје мисли	207
Рађање песме	208
Песник	209
Објавите једном на велика звона	210
Гојковица	211
И овде	212
Реквијем	213
Иза штита поезије	214
Дружићу се са сунцем	215
Успаванка цвећу	216
Вече на ливади.....	217
Све је од мене веће	218
Научни апокриф	219
Верујем у атоме	220
Опрости	221
Завичајни храст	222
Сунце и смрт	223
Бранковинско јутро	224
Исповест Његошу	225
Исидора у ореолу иња	226
„И цврчи, цврчи цврчак”	227
Николи Тесли	228

Језик немушти	229
Игралиште у порти	230
Пред фреском апостола Луке	231
Непоновљив сан	232
Песник	233
Човеколика биљка	234
Михољско лето	235
Шта ли те спречи	236
Суморна вештина	237
Путеви	238
Памтим	239
Памтићу све	240
Рађање песме	241
Волшебник речи	242
Бранку Ћопићу	243
Песникова биографија	244
Сан из детињства (II)	245
Волшебна земља	246
Јутро у Кремљу	247
Зовина свирала	248
Верујем земљи на реч	250
Молитва за оклоп	251
Озон завичаја (избор из хаiku поезије).....	252
 О ОВОМ ИЗДАЊУ	 259
ПОГОВОР	
<i>ИЗА ШТИТА ПОЕЗИЈЕ</i>	257
БЕЛЕШКА О ПИСЦУ	277

Десанка Максимовић
ИЗА ШТИТА ПОЕЗИЈЕ

Приредила и појовор написала
Светлана Шеатовић

Издавач
Задужбина „Десанка Максимовић”
Народна библиотека Србије

За издавача
Светлана Шеатовић
Владимир Пишталo

Лектура и коректура
Александра Пауновић

Графичко уређење
Лепосава Кнежевић

Штампа
Службени гласник

Тираж
300

Београд, 2023.

ISBN 978-86-82377-78-8 (ЗДМ)
ISBN 978-86-7035-501-9 (НБС)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-1

821.163.41.09-1 Максимовић Д.

МАКСИМОВИЋ, Десанка, 1898-1993

Иза штита поезије : изабране песме поводом 125 година рођења и 30 година рада Задужбине "Десанка Максимовић" / Десанка Максимовић ; приредила [и поговор написала] Светлана Шеатовић. - Београд : Задужбина "Десанка Максимовић" : Народна библиотека Србије, 2023 ([Београд] : Службени гласник). - 292 стр. ; 21 cm

Антологијски избор. - Тираж 300. - Иза штита поезије: стр. 261-276. - Белешка о писцу: стр. 277-279.

ISBN 978-86-82377-78-8 (ЗДМ)

ISBN 978-86-7035-501-9 (НБС)

а) Максимовић, Десанка (1898-1993) -- Поезија

COBISS.SR-ID 114967305

9 788682 377788

9 788670 355019

